

1839 - 1989

HONDERDVIJFTIG JAAR

Gereformeerde Kerk te 's-Graveland

Deze uitgave kwam tot stand onder verantwoordelijkheid van de Commissie Viering 150 jaar Gereformeerde Kerk te 's-Graveland, bestaande uit mevrouw J. Lagerweij-Portengen, mevrouw E. Wallenburg-Brouwer en de heren J. Brug, H. Gringhuis, J.W. Lagerweij, S. Ruitinga en J.C. van Wijk.

INHOUDSOPGAVE

1.	Ter inleiding	4
2.	Kleurenspeel van de gemeente (<i>Ds. J.G. Offringa</i>)	8
3.	Feestvierende gemeente (<i>Ds. J.C. Derksen; 1948-1952</i>)	10
4.	Van zwarte kousen tot ramen zonder vitrage (<i>Ds. A. Wiersinga; 1953-1959</i>)	12
5.	Met dankbaarheid terugzien (<i>Drs. H. Th. van Reenen; 1960 -1965</i>)	15
6.	Overgang (<i>Ds. J. ter Horst; 1966 – 1971</i>)	17
7.	Onvergetelijke jaren (<i>Drs. J. Ridderbos; 1972 tot 1978</i>)	21
8.	Beweeglijk en bewogen (<i>Drs. Th. Fossen; 1979 tot 1985</i>)	25
9.	Actieve periode (<i>E.V. van Elsas; scriba 1981 - 1985</i>)	29
10.	Op verhaal komen (<i>Ankie Hinloopen; scriba van 1985 tot heden</i>)	32
11.	150 jaar 'Samen op weg' (<i>Ds. P.S. van Walbeek; predikant Ned. Herv. Gem., Ankeveen</i>)	34
12.	Koersbepaling (<i>Pater Ambro Bakker S.M.A.;</i> <i>pastoor H. Antonius van Paduaparochie, Kortenhoef</i>)	35
13.	Over de kerkmuur gekeken (<i>Ds. A.D. Wumkes; emeritus predikant Ned. Herv. Gem., 's-Graveland</i>)	36
14.	Hervormde overpeinzingen bij 1839-1989 (<i>Dr. W. Balke; predikant Ned. Herv. Gem., 's-Graveland</i>)	38
15.	Plaatselijke oecumene (<i>J. Visser-Leijstra; oecumene-ouderling</i>)	40
16.	Een vrijdagavond voor de jeugd (<i>Ds. J.G. Offringa</i>)	43
17.	Caleidoscopisch bestaan (<i>Gert Leene</i>)	45
18.	Lidmaten Gereformeerde Kerk 's-Graveland 1906-1988	50

1. TER INLEIDING

Honderdvijftig jaar Gereformeerde Kerk te 's-Graveland. Is dat nu een feit om te vieren of om te herdenken. Honderd jaar geleden stond men daar in ieder geval in een feestelijke bijeenkomst uitvoerig bij stil, maar het feit blijft, dat in het prille begin van ons kerkelijk leven, zowel landelijk als plaatselijk, grote offers zijn gebracht door eenvoudige mensen. Eveneens mag niet vergeten worden, dat het in die tijd jonge predikanten waren die het voortouw namen. H. de Cock 34 jaar, H.P. Scholte 30 jaar, G.F. Meerburg 29 jaar, S. van Velzen 25 jaar, A. Brummelkamp 24 jaar en A.C. van Raalte 24 jaar. Zij stelden een daad van gehoorzaamheid in een tijd waarin de leiders van de kerk probeerden de plaats van de Heer in de kerk zelf in te nemen.

In onze omgeving heeft het wat langer geduurd, eer men de grote stap van de Afscheiding nam. Er waren sinds 1834 wel enkele ritselingen, maar de Afscheiding vond plaats in 1839. Veel - nu nog bekende - namen komen we daarbij tegen zoals: Johanna Margreta Deppe: Hendrik Reijmerink, Jan Hafkamp, Melis van den Bosch, Hermanus van der Velden, Gerritje Bakker, Antje Bloemendaal, Jacobus Bree, weduwe Cors, Coenraad van Dijk, Cors van Harten, Jantje van de Koppel, Jantje Kruidhoed, Frederik Reijmerink, Gijsbert Smallenburg en A.V. Vos. De naam van Gijsbert Smallenburg komt veel voor in de beginperiode van ons kerkelijk leven. Hij is de man, die op het Zuidereinde een lege stenen schuur huurt van mevrouw Johanna Judith Zeelt. Uit het jaar 1861 is een huurcontract bewaard gebleven tussen haar en het kerkbestuur der Christelijk Afscheiden Gemeente te 's-Graveland, waarbij het kerkbestuur de huidige kerk huurt, gelegen op Groenlust. Mevrouw Zeelt heeft de afgescheidenen veel gesteund, ook in materieel opzicht, want zij was zeer vermogend. Voordien, zo gaat het verhaal, hield men godsdienstoefeningen in een boot die in de 's-Gravelandsevaart lag.

KLEINE GEMEENTE

Deze uitgave leent zich er niet voor om uitvoerig stil te staan bij onze plaatselijke geschiedenis. In de afgelopen jaren zijn er tal van boeken verschenen die daar dieper op ingaan. Wel is bekend, dat de gemeente tot ongeveer 1892 zeer klein was. Er waren ongeveer 80 lidmaten, waarvan sommigen uit de omliggende dorpen afkomstig waren. De eerste predikant die hier pastoraal werk verrichtte - of althans een toezegging had gedaan - was

ds. H.P. Scholte, een van de leidende figuren. Men had hem gevraagd naar 's-Graveland te komen. Enkele weken later nam hij het beroep aan, doch hij deelde mee, dat hij ook in Utrecht zou voorgaan. Of hier veel van terecht gekomen is, valt te betwijfelen, want reeds in 1839 ontving hij van enkele gemeenteleden uit 's-Graveland een brief waarin hem gevraagd werd wanneer hij eens kwam. 'Wij hopen dat UWelEw. binnenkort uwen gemeente de woorden des levens eens zal komen verkondigen na UEd. laatsten belofte'.

De eerste predikant die met name genoemd wordt, is ds. P.M. Dijksterhuis, die in 1880 beroepen wordt. Hij heeft echter slechts twee jaar zijn pastorale arbeid kunnen verrichten, want hij kwam in 1882 te overlijden. Deze predikant heeft voordien wel een belangrijke rol in het kerkelijk leven gespeeld. Hij was lid van diverse synodes en zelfs een keer synodevoorzitter. Dat was van de synode van Zwolle in 1854. Zijn 'opvolger' was ds. J. Balhuizen. Deze predikant was losgemaakt van zijn gemeente te Ezinge. Hij vestigde zich daarop in 's-Graveland. Hoewel hij dus niet beroepen was, diende hij wel de gemeente. Wat de oorzaak is geweest van zijn vertrek uit zijn vorige gemeente is niet bekend. Wel wordt van hem gezegd, dat 'zijn prediking fris en gezond was'. Ds. Balhuizen werd opgevolgd door een 'oefenaar', de heer N. Bijdemast. Van hem is echter niets bekend. Rond de eeuwwisseling deed ds. Geerlings zijn intrede. Hij bleef tot 1911. Hij blijkt een opgeruimd man te zijn geweest, want zo staat hij beschreven: 'hij was een blijmoedig man. De helderheid van zijn stem en zijn blijmoedige lach typeerde hem'. Ook over de volgende predikant ds. Tonkens is niet veel bekend. Hij wordt getypeerd als een voortvarend man. Predikanten die de gemeente vervolgens dienden, waren dr. Van der Vaart Smit, ds. Barkey Wolf en ds. Boes.

BLOEIENDE GEMEENTE

Een man die een belangrijk stempel op de gemeente gedrukt heeft, is ds. P. Boes. Niet alleen door heel veel gemeenteleden, maar ook door latere collega's wordt hij met ere genoemd. Hij heeft veel in de gemeente gedaan en ook tijdens de oorlog toonde hij zich een goed vaderlander. Veel onderduikers bracht hij onder dak en ook zelf verstopte hij mensen.

In gesprekken met oudere gemeenteleden kwamen diverse herinneringen boven. Een terugkerend onderwerp daarbij was het actieve verenigingsleven. Een bloeiende jongelings- en meisjesvereniging, een mannenvereniging, de NCVB en de AR-Kiesvereniging. De meisjesvereniging

heeft vooral geijverd voor de bouw van een nieuw orgel. In 1935 werd er een orgelcommissie geïnstalleerd onder leiding van ds. Boes. Op de jaarlijkse feestavonden in het Wapen van Amsterdam - hoogtepunten van het verenigingsleven - werd er na de pauze een bazar, een openbare verkoping, gehouden ten bate van het orgelfonds. In de weken daaraan voorafgaande, werden er door de leden loten verkocht. Men bezocht dan - op de fiets - ook de omliggende dorpen. De bazars brachten gemiddeld 5 à 700 gulden op. Het orgel kwam er en werd op 1 januari 1940 in gebruik genomen.

Ds. P. Boes (1930-1946)

De kerkruimte was voor de verbouwing een langgerekt geheel met in het midden de preekstoel en aan beide kanten ouderlingen- en diakenbanken. Boven de kansel hing een groot bord waarop in prachtige gotische letters geschreven stond 'Wandelt Waardiglijk Het Evangelie Van Christus'.

Waar nu het orgel staat stond destijds een twee-klaviers harmonium en ook daar waren links en rechts zitplaatsen.

Als men de tijd van toen met nu vergelijkt, dan springen de verschillen wel in het oog. Nu een wijkzaal en een jeugdhonk. Toen een kleine consistorie waarin een grote kast stond waar niet alleen de kerkenraad de beschikking over had, maar ook alle verenigingen. Men kan zich ook niet meer indenken dat er in de kerk een grote kachel stond, die gestookt werd met eierkolen. De kachel 'plofte' weleens en dan zat de gemeente in de rook. In de winter konden gemeenteleden die last hadden van koude voeten bij koster Kromkamp voor een dubbeltje een warme stoof bestellen. Let wel, dat konden alleen de goed gesitueerden.

Tijdens de oorlog werd er aan de achterzijde van de kerkruimte een raam gemaakt, dat geopend kon worden. De reden was, dat wanneer de Duitsers een klopjacht hielden op jonge gemeenteleden, men door het raam kon ontluchten. Het is dan ook meer dan eens gebeurd, dat de koster de oude heer Dooyes waarschuwde, die achterin de kerk zat. De heer Dooyes riep dan onder de preek: "Mannen, de Duitsers". De voor hun leeftijd in aanmerking komende mannen gingen dan achter elkaar door het raam naar buiten en het bos in. Daarna ging ds. Boes rustig door met zijn preek.

Van de genoemde koster Kromkamp is bekend, dat hij op de zondag waarop het Heilig Avondmaal gehouden zou worden met het brood onder zijn arm naar de kerk liep. Het Zuidereinde wist dan wat er in de kerk stond te gebeuren. Maar zo'n belangstelling is ver verleden tijd.

Gelukkig heeft de oorlog in de gemeente geen slachtoffers gemaakt en ook niet toen daarna dienstplichtigen naar het voormalige Nederlands-Indië gezonden werden.

De Vrijmaking die in de Gereformeerde Kerken aan het eind van de oorlog een feit werd, heeft in 's-Graveland geen grote gevolgen gehad. Slechts drie gezinnen, waaronder een ouderling, verlieten de kerk.

Belangrijk in het leven van kerkelijk 's-Graveland is ook het kerkje te Ankeveen geweest, dat in 1895 gebouwd werd op het erf van de familie Holdinga.

Na de oorlog werd ook hier krachtig aan de wederopbouw gewerkt. Maar ook kerkelijk werden de schouders er weer onder gezet. Het verenigingsleven kreeg een nieuwe impuls en er werd zelfs een Jeugdcentrale opgericht, als overkoepelend orgaan. Opmerkelijk is te horen, dat er in die tijd al een goede samenwerking was met de jeugd van de Hervormde Kerk te Kortenhoef. Het eigenaardige was, dat er geen contact bestond tussen de hervormde jongeren van Kortenhoef en 's-Graveland. Over de huidige samenwerking kunt u nu niet alleen het een en ander lezen, maar ook over de tijd die u zelf voor een groot deel heeft meegemaakt.

2. KLEURENSPEL VAN DE GEMEENTE

Kijken naar onze gemeente heeft iets van kijken in een caleidoscoop. U weet wel, zo'n kijker waarin ja allerlei kleurige voorwerpen ziet die je kunt laten draaien; door de spiegelwanden in de kijker ontstaan dan steeds weer andere figuren. Wie naar het gemeentelven kijkt, ziet heel verschillende mensen, betrokken in allerlei activiteiten. En ieder gemeentelid draait op zijn eigen manier aan de kijker. Wat de één heel belangrijk vindt, is voor een ander slechts bijzaak. En wat de één hooguit franje noemt, behoort volgens de ander tot het hart van het gemeente-zijn. Met een duur woord noemen we dat 'pluraliteit': mensen vinden niet alle variaties in kleuren en figuren even mooi. Af en toe is dat heel lastig. Langzaam maar zeker ontdekken steeds meer gemeenteleden echter dat pluraliteit ook verrijking kan betekenen. De gemeente krijgt geen kans om zelfgenoegzaam in slaap te vallen. Altijd is er wel weer iemand die een draai aan de kijker geeft. Van zulke impulsen van haar leden moet een gemeente het hebben.

Onze voorvaderen van de Afscheiding, onder aanvoering van Hendrick de Cock (1801-1842) beoogden nu niet echt zo'n plurale gemeente. Zij hadden juist moeite met de Nederlands Hervormde Kerk omdat die zoveel verschillende gelovigen herbergde. Eenduidigheid zochten zij door middel van een strakke binding aan de Calvinistische Reformatie, zoals die werd vastgelegd in de 'drie formulieren van enigheid': de Heidelberger catechismus, de Nederlandse geloofsbelijdenis en de Dordtse leerregelen. Deze geschriften - die naast diepzinnige ook dubieuze passages kennen - staan nog steeds aan de basis van onze kerken.

Er zijn echter wel meer momenten waarvan je kunt zeggen dat de Gereformeerde Kerken in het algemeen, of onze gemeente in het bijzonder, afwijken van het oude spoor. Zo waren onze voorvaderen niet zo dol op gezangen, zeker niet op de bundel Evangelische Gezangen die in 1806 verscheen. De Cock noemde dit 'Sirenische minneliederen om de Gereformeerden al zingende van hun zaligmakende leer af te helpen'. Vandaag de dag hebben we een Liedboek met 491 gezangen en is er een grote vraag naar nieuwe liederen in eenvoudiger en minder dogmatische taal; liederen die misschien ook minder stellig en meer tastend spreken over onze geloofsgeheimen.

Ds. en mevr. Offringa, met hun kinderen Tjaart Jan en Lieke.

Ook kunnen we in onze gemeente niet meer goed uit de voeten met het traditionele onderscheid tussen de 'ware' en de valsche' kerk. Dat heeft niet alleen te maken met veranderingen in andere kerkgenootschappen, maar vooral ook met een stukje zelfrelativering. Zo kan vandaag de dag het zoeken naar eenheid juist hoog in ons vaandel staan. Het Samen op Weg proces met hervormd Ankeveen en 's-Graveland vordert stapje voor stapje. En ook met de katholieke parochie van Kortenhoef bestaan goede contacten. Steeds meer gereformeerden durven die drempel over.

Zo ben ik ongemerkt zelf al met de caleidoscoop aan het draaien gegaan. Wat voor een gemeente staat mij als predikant voor ogen? In ieder geval een gemeente die haar afkomst niet zomaar loslaat: we staan in de traditie van de kerk van alle eeuwen en van de Reformatie, en die traditie biedt heel veel waardevols. Verder zie ik graag een gemeente die gericht is op de toekomst en daarbij ruimte geeft aan verdere liturgische vernieuwing, oecumenische verbreding en verdieping, en aan de verschillende geloofsbelevingen. Dat heb ik al even aangestipt.

Twee dingen voeg ik er aan toe. Eerst een stukje bezorgdheid: iets dat vrij zwak ontwikkeld is in onze gemeente is het gemeenschapsgevoel. Niet dat iedereen bij iedereen op schoot zou moeten zitten. Maar de bekendheid met en de betrokkenheid op elkaar zou best wat groter mogen zijn. Wanneer mensen elkaar echt ontmoeten ontstaat er een gemeenschap die tegen een stootje kan. En dat zullen we voor de toekomst nodig hebben.

Het tweede betreft een uitdaging, in het verlengde van de Afscheiding die een 'belijdende' kerk beoogde. Ik zou in het kielzog van de Reformatie meer en meer de weg terug naar de Schriften willen zoeken, alwaar we voor een fundamentele keuze, een fundamenteel belijden worden geplaatst: vertrouwen we op de neggoden of op Israëls God? Lopen we anderen of onszelf achterna, of Jezus Messias? Kiezen we voor de dood, of kiezen we voor het leven? Die vragen komen vandaag weer in alle heftigheid op ons af, bijvoorbeeld in het Conciliair Proces, en dwingen ons tot een positiekeuze, zeg een belijdenis: kiezen we voor gebrokenheid of voor de heelheid van mensen en van heel Gods schepping?

Dat is ongeveer mijn kleurenspeel in de caleidoscoop: de gemeente als een gemeenschap, reformatorisch en oecumenisch tegelijk; met gevoel voor traditie en gevoel voor vernieuwing; met ruimte voor verschillende geloofsbelevingen en tegelijk op belangrijke punten duidelijk kiezend. Ik ben niet zo benauwd voor de toekomst: het kon wel eens kleurrijk, boeiend en uitdagend worden in de Gereformeerde Kerken en in onze gemeente.

J.G. Offringa

3. FEESTVIERENDE GEMEENTE

Gaarne voldoe ik aan het verzoek om iets over mijn ervaringen in 's-Graveland te schrijven. Maar laat ik u eerst van harte feliciteren met het 150-jarig bestaan. Ik hoop, dat de Kerk ook in de toekomst voor velen een zegen mag zijn, oud en jong, leden en niet leden.

Toen ik in 's-Graveland stond, was ik in de gelegenheid om uit oude documenten de geschiedenis van de gemeente na te gaan. Het was een daad van moed en geloof om uit de officiële staatskerk te gaan en daarmee bespotting en zelfs vervolging te riskeren. Maar het ging om het behoud van het geloof voor zichzelf en het nageslacht. Dat was het offer waard.

Er zat echter ook iets krampachtigs in. Niet alles wat men als schriftuurlijk aanvaardde, was op de Bijbel gegrond. Soms was het gebaseerd op traditie. Maar daarom juist had de gemeente leiding nodig om het geloof in goede banen te leiden. De grondslag was goed. Het ging om het evangelie van Gods genade in Jezus Christus. Dat stond in het middelpunt, en Jezus zei, dat Hij op deze rots Zijn gemeente zou bouwen.

De kerk bestaat bij de gratie Gods. Zolang zij zich dat bewust is en beleeft zal ze blijven bestaan. Ze kunnen meevoelen met de Psalmist, die schreef: "Mijn ziel dorst naar God, naar de levende God. Wanneer zal ik voor Gods aangezicht verschijnen?"

Toen ik in 's-Graveland was, gebruikte ik voor de belijdeniscatechisatie een boekje getiteld: "De vraag naar God". De titel drukte precies uit waar het om gaat. Het maakte op mij een blijvende indruk. Helmut Thielicke schreef: "Wij zijn net als de verloren zoon, altijd op weg naar huis van onze Vader". Als ik aan 's-Graveland terugdenk, komen nog veel herinneringen en namen naar boven, zelfs na 37 jaar. Ik denk bijv. aan een jonge vrouw, haar naam was naar ik meen Janny Reijmerink. Ik kende haar niet, omdat ze jaren lang in een sanatorium verpleegd werd. Maar op zekere dag kwam ze terug in 's-Graveland. Toen ik haar bezocht, besloot ik mijn bezoek zoals gewoonlijk met de vraag: "Zal ik een gebed doen?" Ze keek me aan en zei: "Onder één voorwaarde." Ik vroeg haar wat ze bedoelde, waarop ze antwoordde: "De vorige keer hebt U voor mijn genezing gebeden. Dat hoeft U niet te doen. Ik ben naar huis gezonden om te sterven en volgens de dokter heb ik nog hoogstens drie maanden". Ik wist dat niet, maar wilde toch ook de bede voor haar lichamelijke nood niet weglaten. Wat ik precies gezegd heb herinner ik me niet meer, maar we hebben toch gebeden om Gods ontferming. Ze stierf niet, en herstelde ook niet, maar kwam toch zover dat ze kon opstaan en zelfs naar de kerk gaan. Ongeveer zes jaar later, ik was toen al in Canada, vernam ik dat ze plotseling was heengegaan. Dit voorval herinnert ons eraan dat Gods wegen hoger zijn dan onze wegen. Niet alleen de kerk bestaat bij de gratie Gods, wijzelf ook.

Een hoogtepunt van ons verblijf in 's-Graveland was de straatprediking. Elke zomer trokken we er 's zaterdags op uit. De luidspreker werd op een vrachtauto gezet van de wasserij van Freek Smalenburg om zoveel mogelijk mensen te trekken. Meestal werd op dezelfde dag op twee plaatsen in 's-Graveland of in de omgeving een toespraak gehouden met muziek. Vaak kwamen er heel wat mensen opdagen. Het effect was volgens wereldse begrippen niet spectaculair, en dat viel ook niet te verwachten in een tijd van ontkerstening en uitwendige onverschilligheid. Maar het was een goedbedoelde poging om de mensen buiten de muren van de kerk het evangelie te laten horen. Het is voor alle mensen, en, zoals Paulus zei: "Een kracht Gods tot zaligheid voor ieder die gelooft".

Ik denk, dat men zich in deze tijd meer dan ooit bewust is, dat de kerk er niet alleen is voor eigen leden, maar ook voor de wereld rondom. Dorst naar God is niet beperkt tot christenen. Twijfel evenmin. Daarom blijft er een taak die niet voltooid is en een doel het streven waard.

J.C. Derksen

Ds. J.C. Derksen (1948 tot 1952)

4. VAN ZWARTE KOUSEN TOT RAMEN ZONDER VITRAGE

Als mensen mij indertijd - 30 jaar geleden - vroegen hoe de gemeente van 's-Graveland te typeren was, gaf ik meestal bovenstaand antwoord. Er was een oudere bevolkingsgroep, die er vaak reeds geslachten lang woonde en voor een deel zwaar op de hand was. Mag ik wel naar het avondmaal, want ben ik werkelijk kind van God en is mijn schuldbesef diep genoeg? De vele waterrijen van 's-Graveland in die tijd mochten je was wit wassen, dat ze zelf schoongewassen waren, wit als sneeuw, was moeilijker te aanvaarden. Mensen, die heel serieus waren, maar het geestelijk erg moeilijk hadden. Daarnaast kwamen er steeds meer nieuwe jongere leden vanuit andere plaatsen en streken om naar Amsterdam of Hilversum te forensen. Moderne mensen met een andere geestelijke beleving. Geen vitrage voor hun ramen. je kon zo door hun doorzonkamers heen kijken.

FIJNE HERINNERINGEN

Het was boeiend en soms vermoeiend. Het vroeg intensieve pastorale gesprekken. Maar ik heb de indruk dat het redelijk gelukt is met al deze verschillen samen te leven, niet alleen wat mijzelf betreft, maar ook in kerkenraad en gemeente. Zonder al te veel conflicten. Dat was soms anders in gemeenten er om heen. Het was de laatste helft van de jaren vijftig en allerlei veranderingen begonnen in ons kerkelijk leven en in onze samenleving bin-

nen te sijnpen, maar met een wijze kerkenraad (alleen mannen in die tijd!) en gemoedelijke fijne mensen in de gemeente lukte het de gemeenschap met elkaar te beleven in alle variatie van leeftijd, beroep en geestelijke ligging.

Dat is mijn fijnste herinnering aan de zes jaar 's-Graveland/Kortenhoef/Ankeveen, rondfietsend van Noord naar Zuid en van Nederhorst den Berg naar Hilversum. 's-Graveland met haar apart sfeertje, langgerekt tussen vaart en buitenplaatsen. Nu de hoge heren waren verdwenen, maakte de slaafse onderdanigheid van vroeger plaats voor een sterke vrijheidsdrang. Kortenhoef met zijn nieuwe woonwijken en het oude gedeelte bij de plassen. Ankeveen, dat te klein werd voor een zelfstandige kerkelijke gemeente en dat daarom in 1955 ook officieel bij 's-Graveland werd gevoegd met behoud van kerkdiensten in het kleine kerkje met 'gotische' ramen op de tuingrond van de familie Holdinga. Ik heb dus de opheffing van een Gereformeerde Kerk op mijn geweten.

In augustus 1953 kwam ik vanuit mijn eerste gemeente Schagen in de kop van Noord-Holland naar 's-Graveland met de afspraak dat ik één jaar legerpredikant zou worden. Dat werd toen van jonge dominees verwacht. Ik werd beroepen op een traktement van f. 4.400,- per jaar, zegge vierduizend vierhonderd gulden! Maar voor de kapper betaalde je toen slechts 90 cent. Daarbij kwam een toeslag van f. 500,- voor het werk in Ankeveen, vier vakantie-zondagen en vrij wonen in de grote, nu waarschijnlijk gemoderniseerde, pastorie, waarbij het kerkje in zijn oude staat in het niet leek te verzinken.

In deze pastorie zijn onze drie oudste kinderen geboren. Er zijn dus heel wat herinneringen aan verbonden. Een pikante bijzonderheid is, dat we als kerkenraad en predikant vermaand werden door de classis en de predikanten van Hilversum, omdat we niet voor de vroegdoop waren en wachtten tot de moeder er bij kon zijn. Mijn vrouw begon er de oppasdienst. We deden er ook verder veel samen, totdat we in 1959 naar Winschoten vertrokken.

In onze jaren werd de kerk verbouwd. Het koetshuis uit de Afscheidingstijd kreeg een uitbouw opzij, waardoor er meer vergaderruimte kwam dan in de oude consistorie met zijn griezelige gaskachel. Er kwam een nieuwe voorgevel met klokkentorentje. Zelf was ik vooral verrukt van de symbolen van de vier evangelisten op de voordeur, een cadeau van architect Egberts, die

naam gemaakt had met zijn ontwerp voor de inmiddels afgestoten Westerkerk in Hilversum. Treffend is dat zijn laatste werk, voor zijn overlijden enige jaren geleden, de liturgische herinrichting geweest is van de kerk in Winterswijk, waar ik de laatste twintig jaar predikant was.

Ik herinner me ook nog een groots herdenkingsfeest. Ik vermoed vanwege het 120-jarig bestaan. We hebben het gevierd met een feestavond en een grote puzzeltocht voor jong en oud, o.a. rond historische monumenten: de strijd tegen de erfgooiers en de doop in de Afscheidingstijd op zolderschuiten in de Loosdrechtse plassen.

We hielden zelfs straatprediking om te evangeliseren tegenover wasserij Wallenburg aan het Zuidereinde. Compleet met microfoon en sinaasappelkistje, maar het toenemend bromfietslawaai maakte er een schijnvertoning van.

Langzaam kwam er wat contact met de hervormde gemeente op gang. De oude, wat excentrieke hervormde predikant had eigenlijk een hekel aan Gereformeerden, maar kwam ons toch opzoeken, omdat hij wat vertrouwen had in de naam Wiersinga. (Niet ieder zegt hem dat na.) Wiersinga's waren voor hem open en niet al te strak-Gereformeerde mensen. Daar wilde hij wel mee in zee. We hielden o.a. de eerste Kerstnachtdienst in de Hervormde Kerk. Mijn Hervormde collega had bezwaren tegen deze nieuwe romantiek, maar reageerde: "Ik kan later moeilijk bij onze lieve Heer aankomen met het argument dat ik het evangelie niet om 12 uur 's nachts wilde verkondigen, hoewel ze me dat vroegen."

Ja, daar gaat het om in alle tijden en alle situaties; het evangelie van Jezus Christus, onze Heer.

A. Wiersinga

Ds. A. Wiersinga (1953-1959)

5. MET DANKBAARHEID TERUGZIEN

Wat is de karakteristiek van de gemeente in 'mijn periode'.

Het eerste dat me dan invalt is de uitgestrektheid van de Gereformeerde Kerk: de drie dorpen, 's-Graveland, Kortenhoef en Ankeveen. Opvallend was, dat, hoewel de gemeenteleden zeer ver uit elkaar woonden, ik nooit het gevoel had van verbrokkeling: ik ervoer de gemeente duidelijk als een geheel. Natuurlijk: Noordereinde, Zuidereinde en Ankeveen lagen ver uit elkaar. De kerkenraad organiseerde wijkavonden, dit waren duidelijke ontmoetingspunten voor de gemeenteleden. Verder natuurlijk de zondagse diensten, die duidelijk een samenbindend element vormden.

TOEN HET NOG RUSTIG WAS ...

Van een plattelandsgemeente kon je eigenlijk niet spreken, de gemeente lag dicht bij Hilversum en Bussum. Toch had het voor mijn gevoel duidelijk iets landelijks: ik heb dat ook lijfelijk ervaren: jarenlang 's zomers en 's winters op de fiets om mensen op te zoeken: de Kortenhoefsedijk af, het Ankeveensepad, op weg naar Ankeveen, waar wel niet zoveel gemeenteleden woonden, maar die er toch duidelijk bij hoorden. De mensen daar stelden prijs op eigen kerkdiensten: op zondagmorgen leesdienst, 's middags de dominee van de eigen gemeente of één uit de classis: het piepkleine kerkje met een echte, zij het zeer kleine preekstoel, zal ik niet gauw vergeten. Net zo min als het koffiedrinken na afloop in de huiskamer van de familie Holdinga.

In onderscheid met de situatie in kerkelijk Nederland in de latere jaren, was, wat ik met een ouderwets woord nu maar noem 'de geestelijke ligging' van de gemeente tamelijk eenduidig, geen sterk uiteenlopende opvattingen over de uitleg van de Bijbel, over politiek al of niet in de kerk, en dergelijke problemen die later zoveel verschil van mening hebben opgeleverd. Natuurlijk 'was er wel eens wat', maar dat lag meer in het persoonlijke vlak. Ook gemeentevergaderingen (1x per jaar) vond ik niet altijd prettig: voor mijn gevoel soms een beetje gemopper over bijkomstige zaken. Maar er was eenheid en rust als het ging om de wezenlijke zaken van ons gemeente-zijn.

Ik wil de situatie van toen niet idealiseren: rust kan ook negatief zijn en ont-aarden in gezapigheid. Het kan duiden op te weinig echt samen nadenken over wát we geloven en wat de consequenties in de praktijk van dat geloof behoren te zijn. Ik laat dat nu rusten. Vanuit later oogpunt bekeken, is het

opvallend te noemen, dat in 'mijn tijd' de prediking van de Heidelbergse Catechismus in de middagdienst volkomen normaal was.

Door verschillende omstandigheden verviel de Catechismuspreek nogal eens, maar in die vijf jaar heb ik haar tweemaal 'door gepreekt', plus de derde ronde t/m zondag 23.

Ook het onderling meeleven leed niet onder de uitgestrektheid van de gemeente.

Terugkijkend naar de verhouding met de Hervormde gemeente van Ankeveen, Kortenhoef en 's-Graveland, moet ik zeggen dat we toen al aardig 'Samen op weg' waren: gezamenlijke diensten op de feestdagen, met name met Kerst, één in de Hervormde kerk in 's-Graveland en één in de Hervormde kerk in Ankeveen en één in de Hervormde kerk in Kortenhoef.

Ook probeerden we samen iets te doen aan evangelisatie en bestond er de laatste jaren een Bijbelkring van Hervormden en Gereformeerden, waar de beide predikanten van 's-Graveland aan deelnamen. Persoonlijk heb ik de plezierigste herinneringen aan m'n hervormde collega's uit die tijd: ds. Wumkes in 's-Graveland, ds. Bosma in Kortenhoef en ds. Spijkerboer in Ankeveen.

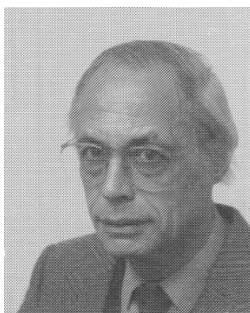
Nog een paar persoonlijke herinneringen tot besluit: Als ik aan 's-Graveland denk, denk ik altijd aan een aantal kerkenraadsleden, die een stempel gedrukt hebben op de gemeente, zeker in mijn tijd. Zonder iemand te kort te willen doen, wil ik toch een paar van die broeders noemen: Willemsen, Endendijk, F. Wallenburg, Griffioen. B. Grotendorst, verder in de Commissie van Beheer: Th. Hafkamp en de organist Van Doorn. Zij, samen met de anderen, droegen de gemeente, zorgden dat de zaak bij elkaar bleef en waren er voortdurend mee in de weer.

Onvergetelijk is voor mij de hulp, die de heer Endendijk mij vijf jaar lang geboden heeft, door elke zondagmiddag dat ik ruilde, mij met de auto naar de betreffende kerk te rijden, om vervolgens als dank een preek aan te horen, die hij al eerder gehoord had. Het was de tijd dat dominees nog geen auto hadden.

Na enkele jaren had ik mij een bromfiets aangeschaft, dat wel. In diezelfde tijd hadden een paar ijverige broeders geld opgehaald voor een parketvloer in de pastorie. Daar er nog geld over bleek te zijn, kreeg ik een leren jas (een jas als een dijk) + helm. Een zeer welkome uitrusting, die soms een misverstand opriep: ik werd wel eens aangezien voor de man van het licht, wat trouwens ook wel waar was.

Op 13 juni 1975 hebben we afscheid genomen om veertien dagen later een geheel andere taak op ons te nemen in Londen. We hebben een goede tijd gehad en zien met dankbaarheid terug op de vijf jaren in 's-Graveland.

H. Th. van Reenen

Drs. H. Th. van Reenen (1960 -1965)

6. OVERGANG

We kwamen in de zomer van 1966 in 's-Graveland. In een hittegolf. De tuin was een paradijs - die dertig meter grasveld achter de pastorie. Omgeven door een verwaarloosde boomgaard, waarin schapen graasden, die geregeld kans zagen uit te breken. We hoefden - behalve het terugjagen van de schapen - niets aan die tuin te doen. Te Water was in dienst van de kerk als tuinman. En dat huis had stijl. Zo'n studeerkamer krijg je nooit meer ... In de zijkamer beneden 's zondags de oppasdienst. In de sloot voor het huis de raten ... En zondagmiddag naar Gooilust. Of in de winter over het ijs lopen door het Ankeveens natuurgebied. In 's-Graveland heb ik de natuur ontdekt. Dat onze zoon bioloog werd, heeft er vast mee te maken.

Voor ons gezin een echte overgangstijd. We kwamen uit Friesland (wij, Hagenaars) en voelden ons nog niet opgewassen tegen het grote-stads-werk.

's-Graveland was voor ons een tussenfase. We woonden er ook maar 4½ jaar. Maar goede jaren! Onze jongste, de dochter, werd er geboren – en een stroom van hartelijkheid spoelde over ons heen. De halve gemeente kwam de jonggeborene bewonderen. Cadeaus stroomden binnen, eieren, slabbetjes, slobbroeken ...

Maar afgedacht daarvan: na de rustige jaren in Friesland had ik het gevoel - wat het werk betreft - in een geweldige stroomversnelling te komen. Het pastoraat heb ik vooral in 's-Graveland geleerd. Elk probleem dat je tegen kunt komen in dit werk kwam ik tegen. Tientallen gesprekken zijn diep in mijn herinnering gebeiteld. En wal een geweldige verscheidenheid van mensen ontmoette je daar ...

VERSCHEIDENHEID

Het was een overgangstijd. Niet alleen voor onszelf - ook voor de gemeente. De nieuwbouw in Kortenhoef was al gedeeltelijk gerealiseerd. Het 'oude' 's-Graveland' bestond nog - die interessante samenleving van 'heren', 'wasserijbazen' en 'anderen'. Dit is niet de plaats om een analyse te geven van het oude 's-Graveland. Restanten van een feodaal verleden waren te vinden - zowel in de bewondering waarmee soms gemeenteleden over de heren van de landhuizen konden praten als in de opluchting waarmee oudere mensen konden uiten dat de tijden gelukkig veranderd waren ... Restanten ook van een verleden waarin diepgaande conflicten de gemeente van 's-Graveland hadden verscheurd, b.v. in de periode Van der Vaart Smit. De notulen van de kerk 's-Graveland geven er iets van weer.

Het oude 's-Graveland was voorbij. Ik denk dat ik de laatste 's-Gravelandse Reijmerink begraven heb, mevr. Reijmerink-Smit. Met haar werd een tijdperk begraven. Het oude 's-Graveland was veranderd in een gemeente die de hele verscheidenheid van de samenleving weerspiegelde. Steeds meer 'import' kwam erbij, en de geleidelijkheid waarmee dat gebeurde, heeft er waarschijnlijk voor gezorgd dat de instroming harmonisch kon verlopen. Maar tegenstellingen waren er wel ... En hoe!

Er was het oude Ankeveen. Ik was de eerste predikant die daar geen diensten meer hoefde te leiden - ze waren vlak voor mijn komst gestopt. Wat een verdriet heeft er toch ook bij de Ankeveners gezeten - een al te kleine gemeenschap die al te lang tegen de bierkaai gevochten had om zelfstandig te kunnen blijven ...

En in een gemeente waar alle nieuwe problematieken voorkwamen - relatieproblemen, homofilie, verontrusting, kerkverlating, het vroeg allemaal de aandacht; en de jongeren kwamen met hun kritische vragen. Je beste catechisanten gingen in Amsterdam studeren en er werden er meer lid van de CPN (toen al ...) dan van de Gereformeerde Kerk ... - in diezelfde gemeente worstelde je met vragen van avondmaalsmijding en weigerde een broeder gezangen te zingen. Hoewel - geleidelijk aan ging hij stiekem wel meedoen ... Als je niet keek.

DE GROTE VRAGEN

En dat alles in de tweede helft van de jaren zestig. De Vietnamtijd. Ik heb die zelf - zoals zovelen - als ontzettend schokkend beleefd. Wat stelde die cultuur, waarvan je altijd geloofd had dat het een door christendom gestempelde cultuur was, in werkelijkheid voor? Waar stond de kerk in de worsteling om de toekomst? Wal moest je met die ontmaskering van het meest afzichtelijke geweld ten overstaan van je eigen normen? Wat was verkondigen in deze tijd? Ik denk dat de preken in die tijd veel van die worsteling hebben verraden - en niet altijd werd dat begrepen ... De opmerking dat de landhuizen van 's-Graveland betaald waren met winsten uit de West-Indische kaapvaart (en dat had alles te maken met Vietnam ...) riep weerstand op. Maar het ging voor jezelf om een zo diepgaande geloofscrisis ... Ik ging dan ook ethiek studeren om erachter te komen hoe het zat met de relatie tussen evangelie en politiek/sociale werkelijkheid. En wat verkondiging in deze tijd zou kunnen zijn ...

Trouwens - in 's-Graveland ontmoetten we een Nederlander die bij het Christelijk Instituut voor Zuid-Afrika van Beyers-Naudé werkte. Zijn dochter was gemeentelid. En ook dat ondermijnde je vertrouwen in veel van je oude zekerheden. Ik ben er sindsdien van overtuigd dat de zondeval van het christendom inderdaad zit in het huwelijk tussen kerk en staat en het dienstbaar worden van de kerk aan machten van déze wereld in plaats van te midden van, in solidariteit met, maar tegenóver de macht van de wereld het Rijk van God te verkondigen. Kortom: ik heb veel geleerd ...

DE GEWONE MENSEN

Maar wat waren er een boel fijne mensen in 's-Graveland. Onvergetelijk. Onvergetelijk oom Gijp Smalenburg, de zachtmoedige, de wijze, de trouwe. Onvergetelijk, Gerrit Willemsen, zo integer, zo rustig en vertrouwenwekkend. Onvergetelijk, de oude Freek Grotendorst, die zoveel verdriet met zich meedroeg en nooit klaagde, hoe ellendig zijn sterfbed ook was. Onvergetelijk, de oude Henk Smalenburg, toen ik hem op zijn sterfbed moest vertellen dat zijn blinde zuster Aaltje plotseling was gestorven. Onvergetelijk, Bertus Kerkhoven, de politieman die jaar-in-jaar-uit ziek was. Onvergetelijk mevr. Leertouwer, ooit vanuit Rotterdam in 's-Graveland verdwaald, die haar huisgenoot, een man van in de 90, zó indringend begeleidde dat hij wel moest geloven toen hij stierf dat het ook voor hém was ... Onvergetelijk zovelen, die evengoed als de napalmslachtoffers van Vietnam, de kleine mensen waren van wie God zoveel hield. En dat mocht je ze zeggen.

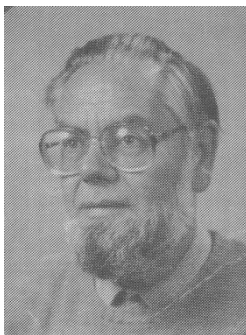
ANDERE WERELD

De andere wereld kondigde zich aan. De wereld zou nooit meer worden wat hij geweest was na Vietnam. De kerk zou nooit meer worden wat hij geweest was - en ook dat: in veel opzichten gelukkig maar... Samen op Weg kondigde zich aan: de Hervormde predikant ds. Wumkes was een fijne collega. En met pastoor Hakewessel zat ik in een bootje ergens in Kortenhoef op de plas. En vierde een doopdienst in zijn kerk. Dat kon toen nog ...

Na onze tijd is alles nog veel harder veranderd. Nieuwbouw. Zelfs een gebouw in een stuk van die weidse tuin ... Nieuwe vragen en problemen en tegenstellingen. Niemand maakt zich meer druk - neem ik aan - over het zingen van gezangen. Of over de vrouw in het ambt. Trouwens de eerste vrouw in het ambt was Corry Smalenburg. En ze kwam er omdat we - in afwijking van de traditie - geen zestal voor drie vacatures opstelden maar drie tweetallen, waarvan één uit twee vrouwen bestond. De gemeente pikte het en Corry werd ouderling ...

Veel is vergeten. Veel is veranderd. Maar er is een gemeente die vandaag probeert - zo goed en zo kwaad als dat gaat - gemeente van de Heer te zijn. Gefeliciteerd en sterkte.

J. ter Horst

Ds. J. ter Horst (1966 – 1971)

7. ONVERGETELIJKE JAREN

Hoe komt 'n Amsterdamse jongen in 's-Graveland? Het antwoord op die vraag is simpel: hij komt er niet, omdat hij niet weet dat 's-Graveland bestaat, laat staan dat hij enig idee heeft waar 's-Graveland zou liggen.

Dat ik op deze algemene regel 'n uitzondering vorm, heeft te maken met een merkwaardige samenloop van omstandigheden. Met mij was de afspraak gemaakt dat ik op de laatste zondag van juni 1970 zou preken in Amsterdam-Tuindorp Oostzaan, de kerk waartoe mijn vrouw en ik sinds ons huwelijk behoorden. Maar als kandidaat had ik niet het recht om de doop te bedienen. En op de zondag dat ik in Tuindorp Oostzaan zou preken, wilden gemeenteleden graag hun kind laten dopen. De oplossing voor dit probleem bleek simpel te zijn: een van de vroegere predikanten van Tuindorp Oostzaan zou op die zondagavond in 's-Graveland preken en hij was bereid om met mij te ruilen. Van mijn kant werkte ik ook mee. En zo werd de afspraak gemaakt dat iemand uit 's-Graveland mij met de auto zou ophalen; tot dat moment had ik werkelijk geen idee waar 's-Graveland lag.

Maar vol vertrouwen zag ik de komst van de chauffeur tegemoet; iemand die uit 's-Graveland in Amsterdam wist te komen, zou de reis in omgekeerde richting kunnen volbrengen. Het onvoorziene probleem was dat de wegen in Amsterdam-Noord slecht aangegeven stonden, en de chaos door de opening van twee tunnels alleen maar groter was geworden. En zo kwam broeder Endendijk, die ruimschoots op tijd van huis was gegaan, te laat bij mij aan. Door op de provinciale weg langs Weesp, die zoals bekend op zondagmiddag druk bereden wordt, meer links dan rechts te rijden, wist hij 'n deel van de

verloren tijd in te halen. Tot op de dag van vandaag bewaar ik 'n diep respect voor zijn rijvaardigheid; eerlijk gezegd heb ik tijdens de rit weleens gedacht: "deze Amsterdamse jongen haalt 's-Graveland niet, maar belandt voortijdig in het ziekenhuis".

ONGEVRAAGDE SOLLICITATIE

Twee dingen namen mij direct in voor 's-Graveland: ten eerste het feit dat de kerkgangers gewoon waren blijven wachten. In Amsterdam zijn we iets sneller aangebrand en constateren dat wanneer de dominee niet op tijd komt, wij niet hoeven te wachten. In de tweede plaats het uitzicht uit het raam rechts naast de preekstoel; het was een stralende zomerdag en je keek van de preekstoel zo in het bos van Mevrouw Greydanus.

Niet alleen het mooie weer maakte het tot 'n feestelijke dag; het was ook de verjaardag van Prins Bernhard. Op het zwarte jacquet, dat dominees en kandidaten in die tijd als ambtsgewaad droegen, mocht op zo'n dag een klein oranje strikje gedragen worden. Na afloop van de dienst zongen we staande het Wilhelmus. Als Amsterdamse jongen keek ik daarna mijn ogen uit, toen ik het aanbod om ergens 'n kop koffie te drinken argeloos aanvaardde en ik per Rolls Royce naar de Swaenenburgh, het buiten van de familie Dooyes, werd gebracht.

In de daarop volgende maanden leerde ik dat in feite 's-Graveland een Amsterdamse kolonie was; dat mensen die in Amsterdam woonden en werkten zich zomers te 's-Graveland vestigden. Toen ik hoorde dat de toenmalige predikant J. ter Horst van zins was om van standplaats te veranderen, durfde ik, gesterkt door de historische voorbeelden, de overstap van Amsterdam naar 's-Graveland aan, en solliciteerde ongevraagd op de nog niet bestaande vacature.

Voor de kerkenraad had deze ongewone stap het grote voordeel dat men wist op welk moment de vacante predikantsplaats opgevuld zou gaan worden; voor enkele gemeenteleden was het teleurstellend dat niet de gewone procedure gevolgd zou worden. Zij bewaarden uitstekende herinneringen aan de autotochten door het gehele land, om des zondags elders predikanten te gaan 'horen'. Even dreigde er 'n stok in het wiel gestoken te worden; op de gemeentevergadering werd opgemerkt dat in de lange geschiedenis van 's-Graveland ik de tweede predikant zou zijn, die als net afgestudeerd kandidaat hier het domineesvak zou leren. Met de eerste kandidaat,

dr. H.W. van der Vaart Smit, die van 1917 tot 1923 hier predikant was, had men niet zulke gelukkige ervaringen opgedaan. Voor mij gelukkig besloten de broeders het toch nog maar eens met een kandidaat te wagen. Zo verhuisden op derde Kerstdag 1971 mijn vrouw, Katinka en ik in een natte sneeuwstorm naar de pastorie op het Zuidereinde. Nadat op 1 januari 1971 prof. dr. D. Nauta in de nieuwjaarsmorgendienst was voorgegaan, bevestigde op zondagmorgen 2 januari 1972 mijn vader, prof. dr. N.H. Ridderbos, mij in het ambt van Dienaar des Woords, terwijl mijn leermeester prof. dr. G.C. Berkouwer aan de handoplegging deelnam.

BLOEIEND KERKELIJK LEVEN

Vanaf die dag begon voor mij 'n idyllische periode uit mijn leven. Het pastorale leven was voor mij echt 'n pastorale. Met eerbied en genegenheid herdenk ik hier de voorzitter van de kerkenraad, Gerrit Willemsen, die als 'n vader voor mij gezorgd heeft. In één adem noem ik de naam van Corry Smalenburg, die in het spoor van haar vader Gijp Smalenburg, ambtsdrager van onze kerk was. In die tijd was het nog 'n bijzonderheid: een vrouw in het ambt. Door haar grote inzet voor het scribaat van de kerk heeft Corry Smalenburg het pad voor vele vrouwelijke ambtsdragers, die na haar kwamen, gebaad.

Als gereformeerd predikant had ik het voorrecht dat ik in de drie dorpen welkom was; voor mijn hervormde collega's Fokkema en Wumkes, en mijn rooms-katholieke collega's De Goede en Hakewessel lag dit veel moeilijker. Dominee Wumkes heeft mij geleerd over de kerkmuren heen te kijken; dankzij zijn inzet kwamen wij als vijf collega's geregeld bijeen. Ook met de huisartsen, de 'oude dokter' Hemmes, Schermerhorn, De Klerk, en later de 'jonge dokter' Hemmes en Wierema was de verstandhouding én de samenwerking uitstekend. Ook met de wijkverpleging bestond 'n goed contact. Nadien heb ik dit zo niet meer meegemaakt.

We wisten dat we op 'n enigszins deftig dorp woonden: zo werd door de week in de wijkzaal gemusiceerd op de 'piano van burgemeester Jansen', zoals dit muziekinstrument altijd voluit werd genoemd. Dankzij de inzet van de familie Van der Woude waren wij later een van de weinige kerken, die over 'n vleugel beschikten. Op het orgel speelde al zeer lang onze organist Kl. van Doorn; het was voor mij 'n grote vreugde toen het ons lukte om hem in aanmerking te laten komen voor 'n Koninklijke onderscheiding. Ik wil ove-

rigens niet nalaten om de naam van 'n andere organist, C. Kerkhoven, te noemen.

Het blijft voor mij een geweldig voorrecht dat ik predikant te 's-Graveland mocht zijn in een periode van een bloeiend kerkelijk leven. Mensen als Jan van Doorn, Gré Kuiper hebben mij de betekenis van het diaconale werk geleerd. 'n Speciale plaats in ons kerkelijk leven nam de bejaardensoos in, die onder de stimulerende leiding van mevrouw G. Dooyes-de Graaf stond. Ieder jaar hielden wij onze bazar, die 'n klinkend bedrag voor de kerkelijke kas opbracht; ieder jaar mochten wij als bejaarden 'n bejaardentocht maken. Wat ben ik dankbaar dat we hebben doorgezet dat het 135-jarig bestaan in onze kerk werd gevierd; vele ouderen onder ons hebben dat jubileum toen nog kunnen bijwonen. De vertelling van br. H. v.d. Velden staat ons nog in het geheugen gegrift.

Naast de bejaarden had ook de jeugd een eigen plaats. Ik zal nooit de eerste Kerst-inn vergeten, die we op 'n tweede Kerstdag hielden: er bleek zoveel belangstelling dat zelfs 'n balk onder het podium in de kerkzaal het begaf! Door de inzet van zeer vele gemeenteleden kwam onder de stimulerende leiding van de broeders R.J. Kuiper en F. de Leeuw het jeugdhonk tot stand; mijn voorstel om dit met een woordspeling op Daniël 'Leeuwenkuip' te noemen, werd tot mijn spijt afgewezen.

Veel lief en veel leed heb ik mogen delen, zoals de gemeente deelde in het lief (de geboorte van Willemijn en Jan-Nico) en het leed (de ziekenhuisopnamen van Katinka) in de pastorie. Kinderen werden geboren en gedoopt; jonge mensen deden belijdenis van hun geloof; jongere en oudere mensen lieten hun huwelijk kerkelijk bevestigen; jongere en oudere mensen werden vanuit ónze kerk begraven.

Aan alle gemeenteleden uit die periode 1972 tot 1978 zeg ik nogmaals: dank u wel! Dank u wel voor die onvergetelijke jaren, die afgesloten werden met een gemeentedag, die we toen voor het eerst hielden. En naast dank u met kleine letters wil ik u ook nadrukkelijk zeggen DANK U, dank U God voor al het goede dat U ons in de kerk van 's-Graveland gegeven hebt.

J. Ridderbos

Drs. J. Ridderbos (1972 tot 1978)

8. BEWEEGLIJK EN BEWOGEN

Het tijdvak waarvan ik wat indrukken mag geven begint op een paar dagen na tien jaar voor de komende jubileumviering. Dat is handig! Maar is het wel verstandig om de geschiedenis van een kerkelijke gemeente in te delen in predikant-perioden? Bepaalden de predikanten het gezicht van gereformeerd 's-Graveland? In een al te gemakkelijke journalistiek ben je gauw klaar: "1979-1985: we hadden een predikant die voor nogal wat onrust zorgde". Dat leest gemakkelijk en roept verder geen vragen op. De betrokkene is immers reeds lang vertrokken ... Maar wie maakten de geschiedenis van deze Gereformeerde Kerk?

Kan men zich de jaren 1979 tot 1985 voorstellen zonder de enorme gestalte van mevr. De Haan-Pos, die in deze periode zo verrassend mevr. Van Beek werd, maar ook zo tragisch voor de tweede maal weduwe: tante Dit? Of zonder de vrome, oude Land in zijn huisje aan de Kortenhoefsedijk, die mij vertelde hoe, lang geleden (maar ook dat hoort bij '150 jaar gereformeerd 's-Graveland), ambtsdragers aan zijn vader de service weigerden om hem heen en weer naar het stemlokaal te rijden, omdat hij de broeders niet kon verzekeren dat hij de door hen vanzelfsprekend geachte keuze zou maken. Met het noemen van deze inmiddels gestorven zuster en broeder doel ik eigenlijk op al die mannen en vrouwen, jongens en meisjes, die samen het veelkleurig gezicht vormden van gereformeerd 's-Graveland. Zij waren er al toen ik als voorganger kwam, zij bleven toen ik als voorbijganger vertrok. Zij waren in beweging en bleven dat. Het kan boeiend zijn daar van een voorbijganger, die inmiddels terug kan zien vanuit een ander gezichtshoek, nog eens iets over te horen.

VEEL IN BEWEGING

"Het leuke van geloven is, dat het steeds verandert", placht een van de gemeentelieden te zeggen. Het moeilijke van geloven is, dat niet iedereen die stelling onderschrijft en ook dat die verandering bij iedereen verschillend is. De jaren zestig en zeventig hebben veel in beweging gebracht. Vanzelfsprekende autoriteit werd van het voetstuk gehaald, roestvrij gewaande normen en waarden bleken aantastbaar. Voor sommigen was dat bevrijdend, voor anderen benauwend of minstens onzeker makend. Voor de kerkelijke gemeente op de grens van de jaren tachtig betekende dit, dat je aan de ene kant een grote behoefte aan heroriëntatie vond, een mondig zoeken naar nieuwe expressie van het geloof en anderzijds een verlangen naar bezielend herhalen van oude woorden en inzichten, als houvast in een onzekere tijd. En natuurlijk was er ook de neiging de krachten van dit spanningsveld te ontlopen door ze te ontkennen. Maar kenmerkend voor de kerk van 's-Graveland in deze periode was, dat de wezenlijke vragen van geloof en leven niet slechts aan de deur werden afgehandeld, maar midden in de gemeente aan de orde kwamen. En er waren open ogen en oren. Zo herinner ik mij een trainingsdag voor de kerkenraad, waarop we in een open gesprek ontdekten, dat vrijwel iedereen op het politieke vlak vraagtekens plaatste bij de in onze kring gebruikelijke keuze (zie boven over de vader van Gerrit Land). We waren niet geschokt, maar het was voor het eerst dat we voelden ook in dit opzicht allemaal in een veranderingsproces te zijn. Een ander voorbeeld: anders dan in veel andere gemeenten waar dit zich afspeelde in de marge, werd de plaatselijke IKV-kern als het ware geboren in een (gezamenlijke) middagdienst.

Dat de wezenlijke vragen in het midden van de gemeente aan de orde kwamen, bracht met zich, dat het genoemde spanningsveld zijn krachten voluit deed gelden in de gemeenschap. Er is veel gevergd van de gelovigen. Wat voor de een uitdagend en stimulerend is, is voor de ander vermoeiend en bedreigend. Dat hebben sommigen aan den lijve ervaren. Sommigen zochten de luwte na pijnlijke ervaringen, anderen deden dit nog voor het echte gesprek begonnen was. Maar een paar jaar later, kijkend vanuit een andere hoek van de kerk, zou ik toch wel willen onderstrepen hoezeer er te midden van dit spanningsveld verbondenheid was. Ik zie een volle kerk waarin een gezamenlijke maaltijd wordt gehouden. Verbondenheid rondom zieken en rouwenden. Steeds meer mensen die op pad gaan om anderen te bezoeken. Er was een vruchtbare voedingsbodem voor cabaret ...

Aan enkele gemeenschaps-opbouwende activiteiten heb ik goede herinneringen. Zo heeft een pastorale werkgroep, waarvan ook jongeren deel uitmaakten, een rondgang gemaakt onder alle jongeren (zelfs tot 35 jaar, als ik me goed herinner), om te horen hoe het met hen was, en of de kerkelijke gemeente iets voor hen kon betekenen en omgekeerd. Hieruit kwam onder meer de 19-plusgroep voort, een gespreksgroep voor wie de kerk niet zo erg ziet zitten", maar toch wel tot verheldering wil komen van de eigen houding ten opzichte van geloof en kerk. Voor de opbouw van de gemeente is het van betekenis om dwarsverbindingen te leggen: grenzen overschrijden tussen leeftijdsgroepen, sexen en verschillen in beleven. Veel goeds hebben enkelen beleefd in een gespreksgroep ouderen-jongeren. En er waren vele avonddiensten nieuwe stijl, oefenplaats voor het geloofsgesprek in een veelkleurige gemeente. Deze diensten, geheel verzorgd en gedragen door leden van de gemeente, zijn zover als ik om me heen kan kijken uniek.

De heroriëntatie waaraan behoefte was en die natuurlijk ook al jaren gaande was, kreeg vorm in het leren in de gemeente.

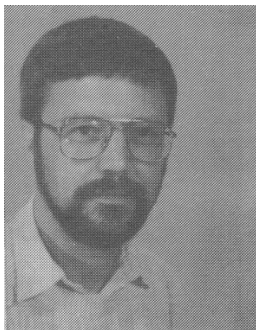
De morgendiensten, met hun "waagstuk der prediking" vervulden daarin een rol. Maar ook de avonddiensten waren hier van betekenis. De reeds bestaande huiscatechese werd verder uitgebouwd. De jongeren hebben ervaren dat gemeente-zijn ook betekent: de warmte van een huis waar je welkom bent. Maar niet alleen voor de jongeren was deze aanpak van betekenis. De instructie-avonden (men was gewoon dit de "kweekbak" te noemen) waren voor de catecheten en andere geïnteresseerden een gewaardeerde plek van verdieping voor het eigen geloof.

Ook het vieren heeft in deze periode veel aandacht gehad. Het verlangen de kinderen (breder: alle gedoopten) rond de Tafel van de Heer verenigd te zien kwam uitvoerig aan de orde. Het is een goede keuze geweest niet enkel dit ene punt, maar heel de beleving en ook de wijze van viering van het Avondmaal aan de gemeente voor te leggen. Daardoor hebben de vele gesprekken en leerdiensten ertoe geleid, dat de vieringen met de kinderen sindsdien hoogtepunten zijn geweest in de wekelijkse ontmoetingen met de Heer en met elkaar. Er is toen veel veranderd, de liturgie van de viering, de wijze van opstellen; gaandeweg is heel de orde van dienst onder de loep genomen. De kostbaarste herinneringen heb ik aan de wijze waarop de kinderen letterlijk en figuurlijk in het midden stonden.

ZOEKEN NAAR NIEUWE WIJZE VAN KERKZIJN

150 jaar Gereformeerde Kerk in 's-Graveland. Van harte gefeliciteerd! Fijn dat u er bent! Maar u zou mij niet herkennen als ik er niet een vraag aan toe voegde: is 150 jaar niet een beetje te lang? We "vieren" immers 150 jaar gescheidenheid van de hervormden. In de paar jaar die ik ervan mocht meemaken beleefden we een bloeiperiode en een neergang in het Samen-op-Weg proces. We zochten samen naar een wijze van kerk-zijn waarin verscheidenheid aan beleving gestalte zou krijgen in een SOW-gemeente. Maar we maakten van nabij mee hoe in hervormd Kortenhoef die verscheidenheid leidde tot een breuk: twee vleugels die elk een eigen weg gingen en daarin nieuwe aantrekkingskracht hadden. Zo maakten we in een paar jaar de lessen van 150 jaar Gereformeerde Kerk naast de Hervormde Kerk mee. Het hervormde model: de brede kerk die probeert het volk te omvatten, heeft zijn grenzen. Een kerk met veel vleugels kan aardig vleugellam worden. Maar het gereformeerde model: voor jezelf beginnen als het naar je overtuiging in de kerk niet deugt, zal ons zeker niet verder helpen in een tijd waarin het Conciliair Proces ons opnieuw betreft op vragen die het voortbestaan van onze planeet betreffen. "Conciliair" betekent, dat je daarbij de verbondenheid van velen binnen en buiten de kerk zoekt. De verlegenheid aan beide kanten rond de onopgeloste vraag van de pluraliteit mag hervormden en gereformeerden bescheiden maken. Als we tegelijk maar vastberaden blijven in het samen zoeken naar een nieuwe wijze van kerk-zijn vandaag. Veelkleurigheid, meerstemmigheid hoort daarbij. Maar ook het geloofsgesprek, zonder welk we op zekere nacht, waarin we elkaar nodig hebben, zullen ontdekken dat we uit elkaars gezichtsveld zijn gedreven.

Th. Fossen

Drs. Th. Fossen (1979 tot 1985)

9. ACTIEVOLLE PERIODE

De scribe in de gemeente is iemand, die geacht wordt in één zin correct, volledig en in goed Nederlands weer te kunnen geven wat een voltallige en verdeelde vergadering naar voren brengt. En u weet, wij Nederlanders hebben over alles een eigen mening. Bovendien weet U dat de ouderlingen regeren, dat de dominee staat en dat de scribe werkt in de gemeente. Waarmee ik niet wil zeggen dat de dominee ... enz.

Een nieuwe ambtsperiode, een nieuw begin. Op de eerste vergadering krijgen we onze leefregels: er wordt niet gerookt en we tutoyeren elkaar niet. En om 11 uur uiterlijk naar huis!

Maar om U even in het beeld te brengen: het gaat om de jaren 1981 - 1985. Problematieken te over! De kerk wil een levende en een werkende kerk zijn die grote moeite doet zijn centrale plaats van immer te behouden. We zijn dan ook met van alles bezig.

NIEUWE AANDACHTSPUNTEN

In de eerste plaats was de Commissie Kinderen aan het Avondmaal zojuist de tweede fase ingegaan, d.w.z. er moesten gesprekken in en met de gemeente gehouden worden om de ontwikkelingen hier en de situaties elders te verduidelijken. En om de mensen te vertellen hoe mooi en goed het is om samen met onze kinderen het Avondmaal te vieren. Een belangrijke daarbij is: "Mogen we onze kinderen wel van de Tafel van de Heer weghouden?" We willen onze kinderen er jong mee vertrouwd maken en dan is jong geleerd wellicht oud ook gedaan.

Een vast programmapunt op onze vergaderingen was toen ook al Samen op weg. Er was een Stuurgroep werkzaam waar alle kerken in vertegenwoordigd waren en die zo'n beetje het voortouw nam. Toen - in 1981 - dreigde de samenwerking met Hervormd Kortenhoef in de koelkast te komen. De Hervormde Gemeente aldaar dreigde uit elkaar te vallen; er werd gesproken over twee afzonderlijke gemeenten. Zoals nu bekend is, heeft dit geleid tot de vorming van een oecumenische streekgemeente en een buitengewone wijkgemeente.

In het najaar van 1981 behandelt de kerkenraad een brief van de Stuurgroep waarin deze ons vraagt of we ons in positieve zin willen uitspreken voor de

doelstellingen van een federatieve samenwerking met de Hervormde Gemeente. Tot een standpunt-bepaling komt het -nog- niet. Eerst zouden de Hervormde Gemeenten samen moeten gaan, maar daar is nog veel op te lossen en er moet duidelijkheid en rust komen.

PRO EN CONTRA

Een kerk die meedenkt en meedoet, is dan ook volop bezig met de discussie rond de toenemende bewapeningswedloop in de wereld. En met wel of geen politieke preekstoel. En zoals in heel Nederland is ook 's-Graveland in de gemeente én in de kerkenraad zeer verdeeld. Onze gemeente heeft een zeer actieve IKV-kern, maar ook veel andersdenkenden, zoals ouderen die de tweede wereldoorlog zeer bewust hebben meegemaakt en die ervan overtuigd zijn dat een forse bewapening eventuele vijanden op verre afstanden zal houden. We leren een nieuw woord: polarisatie. Door een groot deel van deze ambtsperiode loopt een rode draad; de steeds weerkerende discussie over kernwapens, politiek op de kansel enz. Het wel of niet collecteren voor IKV, het wel of niet verstrekken van vredeskranten (en welke dan?) leveren telkens weer stof op voor flinke discussies en - het moet gezegd - de hele problematiek leidt voor sommigen in de gemeente tot afstand nemen van prediking en synodale standpunten. Heel Nederland worstelt met de polarisatie en ook onze kerkenraad moet alle registers opentrekken en op alle wijsheid een beroep doen om de basis voor een vruchtbare samenwerking in raad en gemeente vast te houden.

De inhoud van een Gemeentezondag in die tijd laat zich raden: alle bovengenoemde onderwerpen staan op het lijstje, dat nog wordt aangevuld met een gesprek over de liturgie waar Ds. Fossen graag zo hier en daar wat aan wil doen. Ook werd op deze Gemeentedag een enquêtespel georganiseerd.

Gesteld was dat we vier personen extra in onze gemeente konden inzetten; wat voor prioriteiten heeft U dan? Het hoogst scoorde het onderwerp "Zorg voor elkaar", op een verre tweede plaats gevolgd door "een cantorij" en op de derde en vierde plaats door "catechese voor ouderen" en "gesprekken over oorlog- en vredesvraagstukken".

NIEUWE FASE

In februari 1982 besluit de kerkenraad unaniem vóór toelating van kinderen aan het Avondmaal. Er is lang en zorgvuldig aan gewerkt en de vele facetten kregen ruimschoots alle vereiste aandacht.

De invulling van de avonddiensten - waar aanvankelijk in Samen op weg verband over werd gedacht - leidt tot de oprichting van een speciale commissie die deze taak op zich neemt.

Een ander onderwerp van gesprek was ook de inhoud van de eredienst en de liturgie. In de eredienst staan we in de ontmoeting met God en met elkaar. Daar klinkt ook Gods oordelende en bevrijdende Woord. Daar wordt geleerd en daar is een plaats voor nadenken over dienst aan mens en samenleving. We denken na over ons eigen functioneren hierin en hoe we oud en jong hierbij kunnen betrekken.

Tijdens de rondvraag op 17 februari 1983 vallen we dan toch eindelijk over het "gebroeder en gezuster". De voornamen doen nu - desgewenst - hun intrede.

In dezelfde maand hebben we een gesprek met de oecumenische streekgemeente van Kortenhoef en we moeten vaststellen dat we met al ons "op weg zijn" niet verder komen. De onderlinge samenwerking 's-Graveland - Kortenhoef komt ook niet van de grond. In april 1983 hebben we een gezamenlijke kerkenraadsvergadering aan het einde waarvan we moeten concluderen dat de samenwerking met de oecumenische streekgemeente zich voorlopig niet zal ontwikkelen. Men wil pas op de plaats maken. De behoefte aldaar om met Gereformeerd 's-Graveland tot een federatie te komen is - gezien het karakter van de streekgemeente - praktisch niet aanwezig.

Onze vertegenwoordigster in de Stuurgroep trekt zich terug en de opdracht van de Stuurgroep wordt teruggegeven aan de kerkenraden. Om de zaken, die we hier en daar nog samen hebben, te regelen wordt een Raad van kerken (later Contact van kerken) opgericht. Hierin zaken als kerkblad KSSK, gezamenlijke diensten enz.

EN VERDER ...

Als ik nu een heel stuk oversla wil dat niet zeggen dat er niets gebeurde. Integendeel, in de loop van november 1983 en vooral in mei/juni 1984 beleven we enige stormachtige perioden rond de opstelling en gang van zaken ten opzicht van vredesvraagstukken.

Om een en ander ook in de gemeente bespreekbaar te maken, wordt een Commissie Samen Geloven aan het werk gezet. In de winter van 1984 zullen een aantal gespreksavonden georganiseerd worden.

En natuurlijk gaan alle andere zaken ook gewoon door. We hebben ieder jaar de gebruikelijke moeilijkheden rond de bezetting van de kerkenraad. We praten met de Stichting Jeugd en Jongerenwerk over 't Honk, de clubs, jeugd in de kerk, pastoraat aan jongeren, enz.

In het najaar van 1984 nemen we afscheid van de fam. Schouten als kosters van onze kerk. Het systeem van roulerend kosterschap heeft zijn intrede gedaan.

In november 1984 worden onze predikant, Ds. Fossen en zijn echtgenote beroepen door de kerk van Arnhem, welk beroep zij in december 1984 aannemen. Tal van vragen en problemen komen nu op de kerkenraad af. Mede ook omdat Hervormd 's-Graveland door emeritaat van Ds. Aalders eveneens vacant is. Zou dit voor het in het slop geraakte Samen op weg perspectieven bieden? Er komen wel weer wat gesprekken op moderamen-niveau, waarbij we elkaar over en weer inlichten over wat ons bezighoudt. Maar van echt samen op beroepingspad komt het toch niet.

Het zal U duidelijk zijn dat er rond het vertrek van een predikant zeer vele werkzaamheden afkomen op de nieuwbenoemde voorzitter en de scriba van de kerkenraad. De instelling van een beroepingscommissie en de hele gang van zaken in de vacaturetijd heeft dan ook tot het einde van mijn ambtsperiode veel energie opgeslokt.

En tot slot: het was echt fijn dat in de persoon van mevrouw Hinloopen iemand bereid gevonden werd de pen van de secretaris over te nemen.

E.V. van Elsas (scriba 1981 - 1985)

10. OP VERHAAL KOMEN

Wat is kenmerkend voor onze gemeente in mijn periode als scriba. Deze vraag zet je dan toch maar weer even aan het denken. Want wat voor mij als kenmerkend wordt ervaren, is dat voor een ander misschien helemaal niet. Met deze handicap in gedachten moet u dit stukje maar lezen.

PASSEN OP DE PLAATS

De eerste gedachten die bij mij opkwamen, staan boven dit stukje. De gemeente had een roerige tijd doorgemaakt. De veelvormigheid had op vele terreinen haar sporen achtergelaten. De kerkverlating, die, landelijk gezien, al een poosje aan de gang was, liet ook bij ons veel lege plekken zien.

Verschillen in geloofsbeleving en onze houding naar de maatschappij hadden in de kerkenraad en in de gemeente soms geleid tot een uit elkaar groeien. Daardoor trad stagnatie op en het was dan ook geen wonder dat velen zich wat terugtrokken om eerst weer wat op verhaal te komen

Gemeente zijn in een tijd, waarin zich nogal wat veranderingen voordoen, waarin allerlei oude waarden zomaar lijken te worden ingeruild voor nieuwe ideeën, eist een grote mate van betrokkenheid van beide kanten. Die betrokkenheid zou je het best kunnen beleven door met elkaar bezig te blijven. Maar er was verwijdering gegroeid. Vandaar die passen op de plaats bij velen van ons.

Misschien komt het ook hierdoor dat het ook in deze periode nogal moeilijk was en is om ambtsdragers te vinden. Een groot deel van de gemeenteleden wil best iets doen voor de kerk, en doet dat ook, maar kerkenraadslid zijn, is toch wat anders.

Een goed initiatief bleken de kerkenraadweekends te zijn. In zo'n weekend kunnen de kerkenraadsleden in alle rust wat dieper op kerk- en geloofs zaken ingaan.

Een heel plezierig en waardevol neveneffect is dat je elkaar beter leert kennen. Ik weet niet of het hierdoor komt dat de vergaderingen als ontspannend kunnen worden ervaren.

NIEUWE INITIATIEVEN

Zo in de loop van de tijd, na wat op adem te zijn gekomen, kwamen er toch weer wat meer initiatieven. In de eerste plaats denk ik dan aan het jeugdhonk. Na geheel stil gelegen te hebben, is daar toch weer iets aan de gang wat als positief mag worden gezien. In verschillende kerkdiensten hebben we van hun inbreng kunnen genieten.

Ik denk aan de liturgiegroep, die ideeën ontwikkelt om de eredienst ook eredienst te doen zijn. Als gevolg daarvan is er weer een zanggroepje opgericht, ter ondersteuning van de gemeentezang.

Het meeleven met de verre naaste wordt geleid door de nieuw opgerichte Z.W.O.-groep (Zending, Werelddiaconaat, Ontwikkelingsamenwerking). Vrij ver gevorderd zijn we bezig ons te bezinnen over een andere inrichting van ons kerkgebouw.

Voorzichtig denken we na over belijdenis doen 'nieuwe stijl'.

Voorzichtig zijn we bezig met Samen-op-Weg.

Verder is er een goede relatie opgebouwd met de R.K. Kerk van Kortenhoef. In nog wijder verband werken we met de kerken uit de drie dorpen aan de thema's "Vrede, Gerechtigheid" en Heelheid van de Schepping".

Al met al trachten we bezig te zijn met zaken die nodig zijn om als kerk te kunnen blijven getuigen van onze opgestane Heer. Tot opbouw van de gemeente en ter ondersteuning van elkaar. Elkaar bemoedigend en stimulerend tot eer van God en onze naasten.

Misschien kunnen we dan ook weer echt op verhaal komen, op de plek die daar toch het meest voor geschikt is, n.l. rond Gods Woord in ons kerkje aan het Zuidereinde.

Ankie Hinloopen (scriba van 1985 tot heden)

11. 150 JAAR 'SAMEN OP WEG'

Een bijdrage in het kader van 'samen op weg' - dat werd mij gevraagd te schrijven ter gelegenheid van het feit dat de Gereformeerde Kerk van 's-Graveland 150 jaar geleden gesticht werd. Toen ik toestemming kreeg om daarbij ook enkele lijnen uit de geschiedenis van de vorige eeuw te trekken, bedacht ik hoezeer de kerken van de 'Afscheiding' van 1834 en de 'Doleantie' van 1886 met alle verschillen, die benadrukt werden en die tot splitsing geleid hebben, ook diep verbonden gebleven zijn met de Hervormde Kerk: vandaar '150 jaar samen op weg'.

Deze gedachten kwamen op, toen ik de hoofdstukken over de 'Afscheiding' en de 'Doleantie' opnieuw las in het boek van prof. Rasker "De Nederlands Hervormde Kerk vanaf 1795" (hoofdstuk 5, 13, 14). Daarin wordt tegen de achtergrond van de 'Verlichting', waarin het redelijke van het menselijk denken centraal gesteld werd, de 'Afscheiding' als volgt beschreven: een sfeer van opstand terwille van de Koning der eeuwen, die ademtocht ener heilige samenzwering, die geest ener kerkelijke contra-revolutie, bijna uitsluitend gedragen door eenvoudigen en zeer eenvoudigen naar de wereld, is een aangrijpende en indrukwekkende zaak geweest (blz. 69-70).

Zij was echter ook theologisch geen heldere, doorzichtige zaak en dat kan men nu juist niet zeggen van de 'Doleantie', waar die 'vierkante' Abraham

Kuyper in heel zijn 'vierkante' theologie 'tegenover het humanisme van de onwedergeborene een humanisme van de wedergeborene stelde, dat met de eerste een 'edele wedijver' aangaat' (blz. 192). Het blijft zo echter wel een 'humanisme', waarbij het inzicht niet doorbreekt, dat, als er radicaal over die God van Israël gesproken wordt - omdat die God in Zijn Zoon mens geworden is - de 'mens' in al zijn facetten (ook dat 'redelijke denken') wel aan de orde zal komen.

Zo waren zowel de 'Afscheiding' als de 'Doleantie' (met alle sympathie, die vooral uitgaat naar de 'Afscheiding') toch eigenlijk geen originele bewegingen, zoals de reformatie uit de 16e eeuw die wel was, die zich opnieuw oriënteerde op de 'origo', op de 'bron van de Schrift'.

En de ironie van de geschiedenis wil ook dat op dit moment op vele plaatsen in Nederland de 'links-rechts verhoudingen' tussen de Hervormde en de Gereformeerde Kerk precies omgekeerd liggen als in de vorige eeuw. Zo zijn we 150 jaar 'samen op weg'!

Ds. P.S. van Walbeek (predikant van de Nederlands Hervormde Gemeente te Ankeveen)

12. KOERSBEPALING

Dat de kerk nu wél vergeleken wordt met een schip, maar nooit met een trein, kan nauwelijks toeval zijn. Ge-baan-de wegen, automatische wissels, en slagbomen langs het traject, waardoor het overige verkeer van de route geweerd kan worden, zijn de kerk niet gegeven (al zijn er mensen die dat betreuren!)

Voor diegenen die van probleemloos reizen houden is het wellicht een zware dobber, maar varen veronderstelt niet alleen kennis van het schip en de stuurinrichting, maar ook kennis van water en wind. Stuurmanskunst betekent: stromingen benutten, klippen omzeilen en ... koers houden!

In de tweeduizend jaren die achter ons liggen, heeft 'het schip van de kerk' (onnodig?) veel averij opgelopen! Sinds Jezus het roer in handen van mensen heeft gegeven zijn de botsingen niet van de lucht geweest. Maar het is en blijft wonderlijk dat mensen steeds weer op de brokstukken zich blijven verzamelen om opnieuw hun koers te bepalen.

Er zit veel waars in dat oude Nederlandse spreekwoord: "God heeft ons geen kalme vaart beloofd, maar wel een behouden thuiskomst". Waar mensen oprecht blijven, blijkt de juiste balans, de juiste koers toch gevonden te worden.

Het Evangelie is bron van eenheid, maar helaas ook bron van veel verdeeldheid geworden. Meer dan ooit zijn we ervan overtuigd dat we al onze zeilen bij moeten zetten om in de stormachtige ontwikkelingen van deze tijd onze koers te kunnen blijven bepalen om het Evangelie en de evangelische waarden ook door te kunnen geven aan toekomstige generaties.

Ik ben blij dat de laatste jaren ook het contact tussen katholiek en gereformeerd 's-Graveland sterk is toegenomen. Steeds meer mogen wij elkaar vinden in datgene wat ons samenbindt: bezinning, vieren, acties en gebed. Misschien 'langs ongebaande wegen' zoals Huub Oosterhuis zegt 'met iets in ons hoofd dat stroom en licht geeft'.

150 jaar bestaan - misschien geen reden om een groots feest te vieren. Ik zou het toch maar doen, want het gaat ook over 150 jaar lang evangelie met elkaar beleven in woord en daad. Misschien dat onze tijd weer nieuwe kansen geeft om 'samen-kerk-te-zijn'.

Namens de Rooms-Katholieke Gemeenschap van Kortenhoef/'s-Graveland van harte proficiat. Laten we elkaar blijven inspireren, met elkaar blijven bidden en ons gezamenlijk blijven inzetten voor vrede, gerechtigheid en de integriteit van Gods schepping. Onder leiding van Gods eigen Geest móet dit lukken!

Pater Ambro Bakker S.M.A. (pastoor van de H. Antonius van Paduaparochie te Kortenhoef)

13. OVER DE KERKMUUR GEKEKEN

Het doet mij veel genoegen dat ik een kleine bijdrage mag leveren. Zij is heel persoonlijk en dat is ook de bedoeling van de redactie. 'U had reeds lang over de kerkmuur gekeken en bent zelfs na ds. Ridderbos consulent van onze gemeente geweest. Hoe heeft u dat ervaren?'

Als jongen leerde ik reeds over de kerkmuur te kijken. In de ouderlijke pastorie te Sneek werd met respect gesproken over de predikanten van andere kerken en hun gemeenten en over de pastoor, die onze buurman was.

In mijn studententijd werd ik gegrepen door de zinspreuk van de Nederlandse Christen Studenten Vereniging, de NCSV 'Ut omnes unum sint', de Latijnse versie van Jezus' woord: 'Opdat zij (allen) één zijn'. Tijdens mijn predikantschap heb ik geprobeerd daaruit te leven en als ik daarbij teleurstelling ondervond, was dit, vreemd genoeg, meer in mijn eigen kerk dan in mijn zusterkerken.

Als ik terugkijk op de dertig jaar dat ik in 's-Graveland ben, is de dankbaarheid groot, dat ik mij opgenomen voel in de Gereformeerde Kerk ter plaatse. Ik denk allereerst aan de contacten met haar predikanten, die zonder uitzondering broederlijk waren. Langzaamaan kwam de kanselruil op gang en ik begon mij op de preekstoel van de kerk aan het Zuidereinde even thuis te voelen als in mijn eigen houten broek aan het Noordereinde. En toen brak de avond aan, die ik nooit zal vergeten. Ik was al emeritus. Ds. Ridderbos had een beroep naar Nijmegen aangenomen. Hij en broeder Willemsen kwamen mij namens de kerkenraad vragen of ik tijdens de vacature de pastorale zorg over de gemeente op mij wilde nemen. 'Niets liever dan dat'. Aan het einde van het bezoek ging broeder Willemsen spontaan voor in gebed. Het was maar niet een wel praktische oplossing in vacaturetijd, dit was opgenomen in het 'opdat zij één zijn'.

Als men mij vraagt hoe ik het consulentenschap heb ervaren, kan ik slechts antwoorden: als verheugend, maar ook als doodgewoon. Tijdens de bezoeken kwam zelfs de gedachte aan het behoren tot verschillende kerken niet bij mij op. Eén Heer, één geloof. Maar wat ik beleefde als een van de grootste voorrechten was, dat ik in uw midden het Heilig Avondmaal mocht bedienen. Het was nog niet sinds de stichting van de Gereformeerde Kerk ter plaatse gebeurd, dat een Hervormd predikant ook het sacrament bij haar bediende. Een (klein) historisch moment. Ik keek niet meer over de kerkmuur heen, ik zat aan De Tafel binnen haar muren.

Sindsdien is tussen beide kerken allerlei verder gegroeid. Ik volg het met intens medeleven. De kerken zijn nu in staat van hereniging en ik hoop de hereniging te beleven.

Mijn allerbeste wensen voor het geestelijk en kerkelijk welzijn van u allen, beste broeders en zusters.

Ds. A.D. Wumkes (emeritus predikant van de Nederlands Hervormde Gemeente te 's-Graveland)

14. HERVORMDE OVERPEINZINGEN BIJ 1839-1989

Toen mij het verzoek bereikte om ter gelegenheid van het 150-jarig jubileum van de Gereformeerde Kerk een stukje te schrijven, kwam mij onmiddellijk de titel voor de geest van het geschrift van J.H. Gunning Jr., dat hij in 1887, dus precies een jaar na de doleantie, schreef. Gunning had de gang van zaken van nabij meegemaakt in Amsterdam en had reeds verschillende malen in geschrifte de degen gekruist met Abraham Kuiper.

Gunning noemde het: "Onze schuld tegenover de 'Gereformeerden'". Gunning schreef niet hooghartig en triomfantelijk vanuit het eigen gelijk, maar boog zich heel diep neer in verootmoediging over de ontstane breuk. Dit geschrift is nog altijd het lezen waard en actueel in de beweging van Samen op Weg. En als wij ons opmaken om een geschiedenis van 150-jaar gescheiden optrekken te herdenken, mede ook tot beter wederzijds begrip, is het stellig goed om opnieuw Gunning te beluisteren.

SCHULD BELIJDEN

Gunning betuigt in ronde woorden, dat de Hervormde Kerk tegenover de 'gereformeerden' schuld heeft te belijden, omdat door de organisatie (bedoeld is de besturen-organisatie door Koning Willem I opgelegd) voor "de uitsluitende houding, welke de 'gereformeerde' plicht is, gelijk in 't algemeen de rechtzinnigen, die met hun opvatting van de Belijdenis ernst maken, in onze kerk geen plaats is, gelijk toch behoorde te zijn. Daardoor is er tegen hen en hun geestverwanten onrecht geschied."

Verder nog zet Gunning het mes naar binnen: "Waren wij wat wij zijn moeten, de kracht der waarheid, welke wij mede mogen betuigen, zou hen meer overtuigd hebben." Hij betoogt dan dat wij in de kerk de eenheid en de algemeenheid samen met de heiligheid en de waarheid moeten vasthouden.

"Maar wij kunnen", zo zegt hij, "niet vanuit de heiligheid tot de eenheid komen, wel vanuit de algemeenheid tot de heiligheid. Ja, wij geloven en vertrouwen dat tot de hereniging met hen (n.l. de gereformeerden), die wij van
38

harte begeren, de weg is: hun eis, de heiligheid der kerk, te vervullen langs onze weg, die van de algemeenheid der kerk."
Dat is een stelling om diep over na te denken.

Gunning stelt precies hetzelfde ten aanzien van de socialisten. "Tot de socialisten heeft de maatschappij, in leer en daad, te zeggen: uw eis is recht, gelijkheid moet er zijn, doch niet langs uw weg der afgetrokken verstandelijkheid en des gewelds, maar langs de weg der liefde. Gij roept, o socialisten! "al hel uwe is het mijne" - onze leuze, helaas! te lang verzuimd, moet en zal voortaan zijn: "al het mijne is het uwe", in de overgave der liefde."

Nu zijn de dingen na 100 en 150 jaar wel veranderd, maar bij dieper toezien, gaat het in wezen toch om hetzelfde. Gunning zei: "Onze broeders, die behoefte aan deze eenheid evenals wij gevoelen, zoeken nu een surrogaat voor haar, althans zo zij menen een tijdelijke uitdrukking van haar, in de kerkelijke eenheid rondom de geschreven Belijdenis."

KERKELIJKE RUILVERKADELING?

Ik denk, dat er nu tegen het einde van de twintigste eeuw weinig gereformeerden meer zijn, die op deze wijze hun kerkelijke eenheid beleven. In de huidige generatie, met zo weinig historische interesse, weten de meeste hervormden en gereformeerden niet meer wat er nu nog eigenlijk de verschillen zijn. Zij beleven die als hinderlijke, verouderde structuren, die zo spoedig mogelijk opgeruimd moeten worden.

Maar wij moeten wel weten wat wij er voor in de plaats stellen. En daarin gaat het in andere vormen toch wezenlijk om dezelfde dingen. Gaan wij als groepen van gelijkgezinden Samen op Weg? Vroeger gelijkgezind ten aanzien van de belijdenis. Nu gelijkgezind ten aanzien van sociaal-politieke doelstelling? Of werkelijk als gehele Hervormde Kerk met het geheel van de Gereformeerde Kerken met alle verschillen, die in hun midden huizen? Dan alleen komt er werkelijk iets groots en iets nieuws tot stand! Anders zijn wij slechts bezig met een kerkelijke ruilverkaveling.

Dan zegt Gunning, dat wij goed moeten beseffen: "de geschiedenis leert, en zal ... ook leren, dat alleen persoonlijke inwoning des Heiligen Geestes de eenheid, die bestaat maar verborgen is, doet te voorschijn komen."

Ik spreek graag hierdoor de wens uit, dat wij er in zullen slagen het Samen op Weg proces in 's-Graveland in deze diepere zin gestalte te geven.
Dr. W. Balke (predikant van de Nederlands Hervormde Gemeente te 's-Graveland)

15. PLAATSELIJKE OECUMENE

Zij, die geloven, haasten niet (?)

Waarschijnlijk is het voor niemand een vraag of we aan oecumene moeten werken. Maar de vraag bevestigend beantwoorden is nog maar een begin, want dan is er nog een lange weg te gaan. We hebben als christenen van verschillende kerken zo lang naast elkaar geleefd en soms zelfs tegenover elkaar gestaan, dat ons oordeel over de ander is vertroebeld. Maar ondanks de verschillen is er ook telkens opnieuw de verrassende ontdekking, dat wij als christenen veel gemeenschappelijks bezitten.

Ook in onze dorpen Kortenhoef, 's-Graveland en Ankeveen zijn we gelukkig tot die ontdekking gekomen. Zo zijn er contacten tussen de Hervormde Gemeenten en de Gereformeerde Kerk, maar ook tussen de protestantse kerken en rooms-katholieke parochies.

Om een beter inzicht in de plaatselijke oecumene te krijgen, is het wellicht goed iets meer te vertellen over de ontwikkelingen van deze twee soorten contacten in de laatste jaren.

SAMEN OP WEG

Om als Hervormden en Gereformeerden niet langer gescheiden naast elkaar te leven, kwamen niet alleen landelijk maar ook plaatselijk gesprekken op gang om de mogelijkheden tot verregaande samenwerking te bespreken, het z.g. 'Samen op weg'-proces. De pogingen om aan dit proces ook in onze dorpen gestalte te geven, dateren niet pas van de laatste jaren. Al vanaf begin de jaren zeventig werd er bescheiden begonnen met éénmaal per jaar gezamenlijke kerkenraadsvergaderingen. In 1978 werd de Stuurgroep 'Samen-op-Weg' opgericht.

Met name tussen de Gereformeerde Kerk en de Hervormde Gemeente van Kortenhoef ontstond in 1979 een nauwere samenwerking in de vorm van

gezamenlijke avonddiensten, gezamenlijke huiscatechese en uitwisseling van ambtsdragers in elkaars kerkenraadsvergaderingen.

Op een later tijdstip besloot ook de Hervormde Gemeente van 's-Graveland te gaan participeren in de gezamenlijke avonddiensten. Voor de Hervormde Gemeente van Ankeveen werd dit, gezien de excentrieke ligging en de geringe man/vrouwkracht, begrijpelijk niet realiseerbaar geacht. In 1981 vonden er intensieve gesprekken plaats over een fusie van de drie Hervormde Gemeenten; tevens besloten de Hervormde kerkenraden te streven naar een federatief verband tussen de Gereformeerde Kerk en de t.z.t. gefuseerde éne Hervormde Gemeente.

In dat zelfde jaar kwamen ook de gezamenlijke diensten van de vier kerken rond de feestdagen van de grond en er verscheen een gezamenlijk kerkblad 'Kerken samen - Samen kerken'.

Zo leken we stap voor stap steeds dichterbij te groeien naar het beoogde doel. Maar dan komt er een kentering.

De fusiebesprekingen worden opgeschort vanwege de interne spanningen in de Hervormde Gemeente van Kortenhoeve. Uiteindelijk leidt deze situatie in 1982 tot de tweedeling in Buitengewone Wijkgemeente en Oecumenische Streekgemeente van Kortenhoeve.

Hervormd 's-Graveland stopt na een half jaar met de gezamenlijke avonddiensten en huiscatechese. Ook in de Stuurgroep lopen de spanningen op, hetgeen uiteindelijk in 1983 helaas leidt tot opheffing van dit overlegorgaan.

Echter - gestimuleerd door uitspraken van de Hervormde en Gereformeerde landelijke synodes - wordt er in 1986 opnieuw een poging gedaan de samenwerking tussen de inmiddels vijf plaatselijke protestantse kerken in onze dorpen te intensiveren. Bij die gelegenheid laten de Buitengewone Wijkgemeente en de Oecumenische Streekgemeente van Kortenhoeve weten aan dit proces om verschillende redenen (nog) niet te kunnen meewerken.

Desondanks wordt er een nieuwe Beleidscommissie 'Samen-op-Weg' gevormd, waarin de Hervormde Gemeenten van 's-Graveland en Ankeveen en de Gereformeerde Kerk overleg voeren. In 1987 wordt een beleidsnota aanvaard, waarin wordt voorgesteld met deze drie gemeenten een toekomstige 'Samen-op-Weg'-gemeente te gaan vormen.

Om de mogelijkheden en knelpunten voor verdergaande samenwerking te onderzoeken op het terrein van eredienst, pastoraat, catechese, diaconaat, organisatie en beheer gaan er verschillende sub-commissies aan de slag. De resultaten zijn inmiddels verwerkt in een tweede beleidsnota, waarbij de commissie constateert, dat - hoewel ze graag méér zou willen - er slechts kleine stappen gezet kunnen worden in de richting van een toekomstige 'Samen-op-Weg' gemeente.

"Zij, die geloven, haasten niet", maar om het enthousiasme te behouden moeten we wel proberen het tempo er in te houden.

KONTAKT VAN KERKEN

Toen in 1983 de Stuurgroep 'Samen-op-Weg' opgeheven werd, kwam het z.g. 'Kontakt van Kerken' van de grond, een overleg-orgaan, dat zich ten doel stelt een 'platform te zijn voor samenwerking van Hervormde, Gereformeerde en Rooms-Katholieke Kerken in onze dorpen, waar die mogelijk is, onder verantwoordelijkheid van kerkenraden en parochiebesturen'.

Op een heel plezierige manier wordt daar informatie uitgewisseld over de activiteiten in de diverse kerken. Maar tegelijkertijd ontstaan daar nieuwe initiatieven, die aan de parochie- en kerkenraden in overweging gegeven worden. Soms lukt het om met zeven kerken iets te organiseren, bijv. de Interkerkelijke Vredesdienst en de Wereldsgebedsdag. Soms spelen maar twee of drie kerken op bepaalde initiatieven in. Zo zijn er goede kontakten ontstaan tussen de Rooms-Katholieke Parochie in Ankeveen en de Hervormde Gemeente aldaar: een paar gezamenlijke parochie/kerkenraadsvergaderingen en op de eerste Adventszondag een gezamenlijke dienst in 1988. En wie denkt niet met genoegen terug aan de beide oecumenische weekenden in het kader van de 'Week van gebed voor de eenheid van de kerken' in januari 1988 en 1989, met zaterdagavond een gezamenlijke eucharistieviering in de R.K. Kerk van Kortenhoef en zondagochtend een gezamenlijke dienst in de Gereformeerde Kerk? Of aan de recente paasnacht-viering in R.K. Kortenhoef?

Ook vanuit de werkgroep 'Conciliair Proces' zijn mogelijkheden aangedragen om elkaar als christenen van diverse kerken te ontmoeten in de afgelopen veertig-dagen-tijd: een gezamenlijke Aswoensdag-viering, enkele thema-avonden en een Oecumenische Jongerendienst in R.K. Kortenhoef. Al met al

waardevolle kontakten, die in de naaste toekomst hopelijk nog verder uitgebouwd zullen worden.

Zo eindigt deze terugblik toch niet in mineur.

Wellicht valt van de ervaringen uit het verleden te leren dat een gestructureerde samenwerking met concrete afspraken over volledige plaatselijke integratie op afzienbare termijn (nog) te veel afschrikt, terwijl in een vrijblijvender verhouding de samenwerking kennelijk inspirerender werkt. Om teleurstelling te voorkomen, zal daarom degene die de plaatselijke oecumene een warm hart toedraagt, met kleine stappen - in de goede richting! - rekening moeten houden.

Omdat men het in de ene kerk anders doet dan in de andere, kunnen we juist veel van elkaar leren, elkaar verrijken en waarderen. Maar om elkaar te kunnen verrijken moet je elkaar eerst wel ontmoeten. Dan zullen we merken dat die verrijking op gang komt door samen te leren, maar ook door samen te doen en samen te vieren.

J. Visser-Leijstra (oecumene-ouderling)

16. EEN VRIJDAGAVOND VOOR DE JEUGD

Hoe staat het met de jeugdige leden van onze gemeente? Ik zal proberen er iets van te zeggen, al zou je het hun eigenlijk zelf moeten vragen. Want we leven in de weelde dat nog heel wat kinderen en jongeren zich betrokken weten bij onze gemeente. Ik houd dan ook niet van algemeenheden alsof dé jeugd dé kerk de rug heeft toegekeerd. Zoals ik ook gruw van alle versimpelingen: of ouderen zouden zo stug zijn dat de bijkans heilige jeugd op hen wel stuk móet lopen; of jongeren zijn zo apathisch en onhandelbaar dat de goedwillende ouderen toch niets kunnen bereiken. Met zulke analyses kom je geen stap verder.

De werkelijkheid rond jonge gemeenteleden is ingewikkelder. Sommigen zijn nooit echt ín de kerk geweest, omdat hun ouders al vroeg naar de rand geschoven waren. Anderen voelen zich helaas nauwelijks of niet aangesproken door de christelijke traditie. Weer anderen denken wel in hun eentje te kunnen geloven, of hebben geen zin zich met de kerk te bemoeien, of voelen zich niet aangesproken door wat de kerk zoal doet. En dan heb je gelukkig ook jongelui die wel, op hun eigen manier, meedoen aan het gemeentelieven.

Over die laatste groep, jongelui die op hun eigen manier meedoen aan het gemeentelieven, kan ik iets vertellen vanuit de 's-Gravelandse praktijk. Op een vrijdagavond verzamelt zich een frisse club 15 tot 18-jarigen in het grondig opgeknapte 'honk'. Van 8 tot 9 is er het catechese-uur, met daarin gesprekken over Bijbelse, persoonlijke en maatschappelijke thema's. Na dit uur volgt de honk-avond met af en toe een programma en in ieder geval swingende disco: het is weekend! De ene keer zijn er 15, de andere keer 30 jongelui. Voor hen is er dus een stukje bezinning; daarnaast krijgen ze de ruimte om eens even bij te praten; en natuurlijk is er de welverdiende ontspanning. Dat laatste hebben ze na een drukke schoolweek ook zeker nodig.

Dit alles is niet uit de lucht, of zo u wilt uit de hemel komen vallen. Tenminste niet alleen. Er is hard gewerkt, door jongeren zelf, door jeugdouderlingen en predikant, en door anderen om hen heen. Sommige jongelui stoppen er vele dagdelen in, sommige ouderen zijn er avonden mee bezig geweest en nog steeds zijn er enkelen bereid om af en toe hun kostbare vrijdagavond te investeren. En dat heb je nodig. Niet alleen goede ideeën en financiële steun - u bent toch al donateur van de stichting? Maar juist ook mensen die bereid zijn desnoods hun vrijdagavond te besteden.

Nu vormt dit natuurlijk maar een klein stukje jeugdbeleid. Er is nog veel meer te doen, bijvoorbeeld in de richting van andere leeftijdsgroepen, en ook naar genoemde jongeren zelf. Zo kunnen we misschien de incidentele lijntjes die er zijn naar diaconaat of naar de eredienst, een terrein waar velen zich duidelijk minder thuis voelen, uitbouwen en versterken. Graag werken we toe naar een samenhangend jeugdbeleid, voor alle jongeren, gericht op diverse kerkelijke werkvelden.

Een ding tot slot. We moeten oppassen om een speciale, bijna geïsoleerde jongerenproblematiek te scheppen. Terwijl we in een kerk- en geloofscrisis zitten die jong en oud aangaat. Een probleem dat jongeren bijvoorbeeld kennen met het taalgebruik in de eredienst wordt door veel ouderen gedeeld. Meteen zitten hier ook aangrijpingspunten: jongeren en ouderen vinden herkenning bij elkaar en gaan samen werken aan de kerk van de toekomst. Dat kan heel boeiend worden. Als mensen, en dan denk ik aan ouderen, bij wijze van spreken bereid zijn om hun kostbare vrijdagavond in de strijd te werpen.

Ds. J.G. Offringa

17. CALEIDOSCOPISCH BESTAAN

Of ik als socioloog iets wil schrijven over de Gereformeerde Kerk van 's-Graveland? Ter gelegenheid van haar 150-jarig bestaan. "Ben pas 13 jaar hier", denk ik bescheiden. "Je hebt toch ook zo van tijd tot tijd je aandeel gehad in het kerkenwerk", geeft de redactie me een zetje. Van geen van de negen gereformeerde kerken waarvan ik ooit deel uitmaakte was ik zo lang lid als die van 's-Graveland. Dat geeft moed en misschien zelfs enig recht van spreken. "Een niet al te sombere impressie", suggereert de redactie. Die sociologen, je weet maar nooit. Zien zij niet vaak alleen maar afval, teloorgang en verlating? "Leuke uitnodiging, ... uitdaging" reageer ik ter plekke in de voorhof van ons kerkgebouw, voor mijn doen behoorlijk royaal en spontaan, zonder bedenking of tegenwerping.

De aarzeling overvalt me pas later. In de sociologie gaat het om waarneembare werkelijkheid van het sociale leven. Het kerkelijk leven is daar een onderdeel van. Sociologie wil meer dan speculatie, meer ook dan stichtelijkheid. Maar hoe nu? Voor onderzoek, voor turf- en telwerk ontbreekt de tijd. Laat ik maar zeggen dat mijn schets berust op participerende observatie gedurende al die jaren.

Een kerkelijke gemeente recruteert zichzelf uit haar omgeving. De rangen en standen, de sociale ongelijkheid, de machts- en statusverschillen sluipen er als het ware van buitenaf in. Volgens de overlevering zijn de maatschappelijke en interne sociale verschillen onder ons minder geworden. Zonder dat er volstrekt egalitair en gemeenzaam Jan, Piet en Klaas met elkaar wordt opgevoerd is de onderlinge sociale afstand betrekkelijk gering. Wel is er allerlei geleding. De gemeente is opgebouwd uit jong en oud. Uit mensen van hier, vanuit de streek en van elders. Als bij een boom kan men de jaarringen van de geleidelijke dorpsuitbreiding in de gemeente terugvinden. Die jaarringen of buurtjes lijken vaak iets met elkaar te hebben waar de anderen het fijne niet precies van weten. Die jaarringen hebben elkaar ook afgelost in de vervulling van taken binnen de kerkelijke gemeente, afhankelijk ook van de gezinsfase waarin ze verkeerden. Alle mensen van allerlei slag en beroep - boer, leraar, ambtenaar, verpleegster, wasserij-ondernemer om er enkele te noemen; geleerd, geletterd, geschoold en geoefend in allerlei richting en gradatie - vormen we met elkaar een ordentelijke (nieuwe) middenstands-gemeente.

Variatie is er ook in soorten huishoudens. Er zijn echtparen, gezinnen in de groei naast voltooide gezinnen, gezinnen in de fase dat de kinderen uitvliegen en echtparen in de 'lege nest fase'. We tellen verweduwd, alleenstaanden, samenwonende zussen, vaders of moeders die samenwonen met volwassen zoon of dochter enz. Sommige leden wonen in een tehuis, ter plaatse of ergens anders.

Al die geledingen vormen de ingrediënten van onze gemeente. Alleen al getalsmatig zijn zij op elkaar aangewezen om de gemeente staande en gaande te houden. Geen groep is bij machte de andere duurzaam te overheersen. Tolerantie en inschikkelijkheid is daarom een levensvoorwaarde. Niet alleen hebben al die individuele leden, gezinnen en huishoudens hun actuele plek in de Nederlandse samenleving, zij hebben ook allen hun eigen geschiedenis, hun eigen kerkelijke en geloofsverhaal en hun perspectief op de toekomst. En toch, indrukwekkend genoeg, laten die verschillende mensen zich in meer of mindere mate binden aan die gemeente, aan dat eenvoudige kerkgebouw, enzovoort.

Uiteraard kent de gemeente ook haar interne opbouw in verband met haar functioneren en voortbestaan. Zonder kosters gaat het niet, zonder echtpaar dat de boel schoonhoudt evenmin. De predikant is nodig, de kerkenraad, de vrouwencontactgroep, het Honk en zelfs de cabaretier op zijn tijd. Hoewel het soms moeite kost functies vervuld te krijgen, zijn er tallozen die een grotere of kleinere taak op zich hebben genomen. Er is een kring van mensen die de financiële zaken gaande houdt. Er is een (te krappe?) kring waaruit ouderlingen, diakenen, pastorale en diaconale medewerkers zich laten rekruteren.

Er zijn leden actief in de Stichting Jeugd en Jongeren, bij een bazar, in de kindernevendiensten, de catechese, de avonddienstcommissie, de bloemencommissie, op het orgel of op pad met de bandrecorder, rondjes lopend om KSSK in elkaar te nieten, of doende voor de zending. Ongetwijfeld zal ik nog een taak, functie of groep vergeten zijn. Juist in een tijd waarin gemeenschappelijke geloofsvoorstellingen minder het bindmiddel zijn in de gemeente wordt de onderlinge binding vooral door die hele 'machinerie' van kleine en grote taken vervuld. Meedoen is meer dan ooit een belangrijke voorwaarde geworden om er bij te blijven horen.

De gemeente heeft ook haar externe relaties. Naar de dorpsgemeente, naar de zusterkerken - soms waren we goed met deze, dan weer met die -, naar de gereformeerde zusterkerken, naar classis en synoden. Ik zie het beeld van fietsende broeders en zusters naar de gecombineerde avonddienst op de Dijk. Ik zie onszelf de laatste jaren af en toe op het Noordereinde of in Ankeveen. En onlangs nam ik voor het eerst van mijn leven deel aan de viering van de Eucharistie, samen met nog zo'n dertig andere gereformeerde en hervormde broeders en zusters van onze dorpen.

Zowel naar interne samenstelling en structuur als naar externe relaties is er een caleidoscopisch beeld. Continue beweging. Een komen en gaan. Toenadering afgewisseld met verwijdering. Opleving en terugval. Zanggroepen zijn gegaan en weer gekomen. Het Honk is trefpunt, lege plek en opnieuw weer plaats voor catechese, ontmoeting en ontspanning. Bij de Soos zal het niet anders zijn. De kerkenraad zal gemiddeld jonger geworden zijn, het vrouwelijk element erin versterkt. Niet alle beweging is verandering. Kleuren en vlakjes keren soms weerom. Wat ogenschijnlijk verandert, blijft soms toch zichzelf gelijk. En wat gelijk gebleven lijkt, blijkt sluipenderwijs toch veranderd.

Valt er behalve over de structuurkant iets te zeggen over de cultuur van onze gemeente? Over de waarden en normen? Over de gebruiken en materiële cultuur waarmee we ons omringen? Materieel is er in deze periode niet zoveel veranderd. Het Honk was er al, de wijkzaal idem. Ik mis nu ik er over nadenk opeens de touwen waarmee in de avonddienst de achterste banken werden afgesloten. De grote witte lampenbollen, video en tv en niet te vergeten de predikantentoga hebben zich als nieuwe attributen aangediend. Het meeste is hetzelfde gebleven. Zelfs de lekkage in de wijkzaal past in mijn caleidoscopische beeld, zij komt en gaat.

Terwijl we minder relaties onderhouden met gereformeerde nabuurkerken of met landelijke toogdagen dan vroeger, zijn we toch in ons geloven met die hele gereformeerde wereld mee veranderd. Er zijn liturgische veranderingen. Er is een andere manier van luisteren naar het Bijbelverhaal. Ik durf te vermoeden dat dat voor heel velen van ons geldt. Onze eigen predikanten zijn daarbij het voertuig van verandering geweest, maar evenzeer onze gastpredikanten. De pastorale prediking en de profetische hebben terrein ge-

wonnen op de dogmatische. Wie zal de invloed van school, krant en televisie hier trouwens kunnen peilen? De verandering in wijze van geloven en inhoud van het geloof is niet voor iedereen zonder zorg en pijn verlopen. Voor sommigen zal er in de kern ook niets veranderd zijn. Anderen vonden de verandering zo groot dat zij zich aansloten bij de eredienst van andere kerken in de regio. Met respect denk ik aan de vrome en ontslapen broeder die geloofde in Pasen, maar die dat niet kon verbinden met een narcis, teken van nieuw leven, hem door een kind tijdens de dienst aangereikt. Voor het geloof als af te bakenen geheel van voorstellingen is misschien meer het geloven als reinigend levensritme voor individu en gemeenschap in de plaats gekomen.

Andere gebruiken? We reciteren soms hardop. De kinderen nemen deel aan het Avondmaal. Het vertedert ons. De kinderen worden toegesproken door de predikant en ze spreken terug. Zij doen wat grote mensen niet meer of nog niet durven. Zij geloven van alles en nog wat; en ook van alles en nog wat niet. En ze durven er, vaak ongeremd, voor uit te komen. De kinderen doen wat wij groten niet meer kunnen of durven. En omdat we dat met elkaar heel goed aanvoelen geven we hun als onze plaatsbekleders royaal hun royale plaats. Natuurlijk zijn er ook wel plaatsen waar volwassenen frank en vrij met elkaar durven omgaan als het gaat om de inhoud, de vragen en twijfels van hun geloof. Vroeger waren de wijkavonden daarvoor een vaste plek. Nu wordt de veiligheid en onderlinge vertrouwdheid die daartoe nodig is vooral gevonden in commissie- en groepswork; een vrouwencontactgroep, de kerkenraad, een gespreksgroep Oud - Jong, de avonddiensten enz.

Terwijl ik eerder aangaf dat de sociale afstand onder ons niet groot is, is de onderlinge uitwisseling in geloofszaken, of het nu ons persoonlijk, het maatschappelijke of mondiale leven betreft, gereserveerd. Mensen willen elkaar niet bezeren, maar bevragen elkaar daarom ook minder dan voorheen. Er vindt vriendelijk en beleefd vermijdingsgedrag plaats. In situaties waarin mensen niet meer tot echte uitwisseling in staat zijn, wordt het houvast vaak gezocht in een zekere mate van ritualisering. Daar behoeft men niet meteen iets slechts van te denken. Symbolen van eeuwen, ik denk aan de Doop, zijn dan veelzeggender dan de onderlinge, actuele inhoudelijke geloofsuitwisseling.

Het gevaar dreigt dat voor de binding in de gemeente een te zware hypotheek wordt gelegd op de inhoud, de vormen, symbolen en riten binnen de eredienst, zonder dat dat alles steun vindt in een daarmee gelijk opgaand gemeentelven. Voor de huidige periode zie ik de tendens naar ritualisering overwegend als een positief houvast 'in een tussentijd'. Wat we onderling, in eigen woorden en rechtstreeks niet goed meer kunnen en durven verwoorden, vinden velen van ons toch bij een Doop, in het liedboek, in de liturgie en de prediking, in een rouwdienst op betekenisvolle wijze aan de orde gesteld: de aanwezigheid van God in de wereld en Zijn oproep aan mensen verantwoordelijke bondgenoot te zijn.

Een gemeente heeft niet alleen een structuur en cultuur, maar een gemeente produceert ook zeven dagen van de week haar eigen structuur en cultuur. Haar leden houden gemeente-zondagen en wijkavonden, zij houden maaltijd of verleren dat ook weer een beetje. Zij leven mee met elkaars wel en wee, ziekte, dood of ongeval. Zij discussiëren over kruisraketten. Zij zingen in een koortje of gaan weer elk huns weegs. Zij besluiten af te haken of zij voelen zich opeens weer aangesproken, aangetrokken.

Een dominante taak is om het om de zoveel jaar eens te worden over de komst van een nieuwe voorganger. Met elkaar kiezen wij voor ... presenteren we onszelf als gemeente aan ... en moeten we een beeld van onszelf produceren dat die ander verlokken kan. Hel periodieke beroepingswerk, afscheid en intrede van predikanten, versterkt op de een of andere manier de identiteit en samenhang van de gemeente. En dan dienen de voorgangers zich aan als kameraad voor oud en jong, als leraar, als musicus, als pastor.

Er zou meer te zeggen zijn over wat er in deze jaren gebeurde. Er werd intensief gewerkt aan de kindernevendiensten en de huiscatechese. Een kostersgroep werd gevormd. Er groeide een cultuur van avonddiensten, proeftuin voor geestelijk leven in de moderne tijd. Sprekers en liturgen van binnen en buiten gaven en geven er voeding aan.

Er zou meer te zeggen zijn over wat er in al die jaren gebeurde, in persoonlijk contact, in huisbezoek, in onderlinge band en vriendschap, in talloze diensten en vieringen.

Onze gemeente ervaar ik vooral als een lokale gemeenschap, caleidoscopisch veranderd soms en ook zichzelf gelijkblijvend; een gezinskerk, een plek voor jong en oud. Een kerk en gemeenschap van waaruit een mens zich kan voorstellen ooit begraven te worden.

Kortom, een kleine plek om te blijven koesteren.

Gert Leene

18. LIDMATEN GEREFORMEERDE KERK 'S-GRAVELAND

Jaar	Aantal zielen	Aantal belijdende leden
1906	180	
1907	230	
1912	240	
1915	240	
1917	255	135
1920	284	135
1930	233	103
1940	310	165
1950	353	184
1960	482	259
1970	543	276
1980	609	308
1988	499	268

In de beginjaren werd het aantal belijdende leden niet verstrekt.
In bovenstaande tabel zijn de leden te Ankeveen inbegrepen.

